

הלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "שמות" (ובו ו' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק צ"ב "חיים שלום במצב אנוש"

קאי על דין לוי זה שהוא מדין הכהונה ולא שתלוי הוא בשבט לוי.

ברם מו"ר הגה"ק הגרמ"ד הלוי זצוק"ל אמר דאין זה במשמעות הדברים, שהרי כבר הכל איכלל בבתי כהונה ולמה צ"ל דזכו גם בבתי לוי וצ"ע.

והנה בגמ' בסוטה (שם) רב ושמואל, חד אמר בתי כהונה ולוי וחד אמר בתי מלכות, מ"ד בתי כהונה ולוי ממושה ואהרן, ומ"ד בתי מלכות, דוד נמי ממרים קאתי. ויש לשאול למה נקטו בתי מלכות רק מדוד והלא משה היה מלך, כדאיתא בגמ' בזבחים (דף ק"ב ע"א)? ואין לפרש דלחכי נקטו דוד כי דוד יצא ממרים ואילו המעלה של מלכות ממושה איננו מעלה כלפיה כלל, דא"כ גם כהונה ולוי שהיו ממושה ואהרן אינם נוגעים לגביה ומה המעלה שנתקיימה בה? אלא א"כ דגם זה נחשב מעלה כלפיה אף שלא נתקיים בה גופא, וא"כ הוא הדין לענין מלכות יכול להתקיים המלכות בה ע"י משה, והדרא קושיא לדוכתא.

וביאר בזה מו"ר מרן הגרמ"ד זצוק"ל דחלוקה מעלת משה כמלך ממלכות דאתי מדוד, כיון שהמלכות של משה לא התקיימה בזרעו כדאיתא התם בגמ' בזבחים, אמר עולא ביקש משה מלכות ולא נתנו לו וכו', אמר רבא לו ולזרעו קאמר. כלומר דמשה ביקש שתתקיים המלכות בו ובזרעו ואת זה לא נתנו לו, שהמלכות התקיימה רק בו אבל לא בזרעו.

והביאור בזה, כי המלכות שייכת בעיקרה לדוד שזכה בכתר מלוכה והוא הבעלים של המלכות, ואף שיכול להיות מלך שלא יהיה מזרע דוד ויהיה לו דין מלך, אבל אין זה נחשב שהמלוכה שייכת לו, ודמי לשדה מקנה שאפשר למוכרו אך כשמגיע היובל חוזר הוא לבעליו, ואף המלוכה יכולה לצאת לתקופה קצרה לידי מלך שאיננו משבט יהודה אבל אין המלוכה שייכת לו במהות, וזו הייתה ההבטחה שניתנה ליהודה "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" וזוהי הכוונה שביקש משה מלוכה ולא נתנו לו, דביקש לזכות בכתר מלוכה וזוהי לא זכה כי המלוכה שייכת לשבט יהודה רק שתהיה המלוכה לו לבד ודו"ק היטב.

ונראה א"כ דקיום ההבטחה של יועש להם בתים' היה לזכות בכתר המלוכה עצמו ולא סתם זכיה למלכות,

א) בעניין בתי כהונה ולוי ומלכות.

איתא בפרשה (שמות פ"א פס' כ"א) **"ויהי כי יראו המילדות את האלוקים ויעש להם בתים"**.

ובפרש"י: בתי כהונה ולוי ומלכות שקרויים בתים, כמו שכתוב (מלכים א' פרק ט' פס' א') 'לבנות את בית ה' ואת בית המלך' כהונה ולוי מיוכבד ומלכות ממרים, כדאיתא במס' סוטה (דף י"א ע"ב)

(הערה: לפי החשבון בפשטות היה כל זה קודם לידת משה רבינו. ולפי"ז מרים שגדולה הייתה ממושה רק בשש שנים הייתה ילדה קטנה מאד ומכל מקום כבר הייתה מילדת).

והקשה על כך מו"ר מרן הגאון האמיתי רבי משולם דוד הלוי זצוק"ל, דלשון ויעש להם בתים מורה שנתן להם עתה מתנות של יחוס שלא היה בהן עד עתה. והנה בשלמא בתי כהונה ומלכות שייך ליתן להן, שהרי אלו מתנות פרטיות שאינן משתייכות לשבט אלא למשפחה יחסנית שבהן, אבל לוי הרי איננו מתנה פרטית אלא תלוי בכל השבט כולו, דכל מי שיבוא משבט לוי הרי הוא לוי ואינו שייך אם כן אליהן ואיפה היא א"כ המתנה המיוחדת?

אמנם יעוין בתרגום יהונתן שהשמיט בתי לוי וכתב בית מלכותא ובית כהונתא רבתא (דאף לכהונה גדולה זכתה יוכבד) ולפי"ז אתי שפיר. ברם בגמ' בסוטה (דף י"א ע"ב) איתא כדברי רש"י כאן 'ויעש להם בתים, רב ושמואל, חד אמר, בתי כהונה ולוי, וחד אמר בתי מלכות'. ויעוין במהרש"א שכבר עמד בתמיה הנ"ל וביאר דהכוונה היא דעמרם הרי גירש את יוכבד והשיבה וזכתה יוכבד שעתה נולד לה משה שהיה לוי, כלומר שזכתה שיהיה לה בן שיהיה לוי, ברם לכאורה אין זה במשמעות, אלא שנתחדשה מתנת לוייה חדשה והרי זה כבר היה קודם לכן, וצ"ב.

והיו שרצו ליישב את התמיה, על פי דברי מרן הגר"ח הלוי ז"ל בה"ל איסורי ביאה (פטי"ו ה"ל"ט) שהעלה דדין הכהונה מבטל ומפקיע את דין לוי שלהם, והא דאמרינן דכהנים איקרו לוים אינו מדין שכהנים איקרו לוים, אלא שדין הכהונה כוללת בה גם ענייני לוי, ולפי זה אפשר לומר דמה שאמר שזכו בבתי לוי

שהרי היה עליו גם לתמוה תמיה נוראה, מפני מה יונק הוא דווקא מאשה עברית ולא ממצרית ואם היה יודע כן היה עליו לחוש שמא מגדל הוא את האיש הראוי להיות גואל ולפיכך שומרים עליו משמים שלא יטמא מחלב אשה מצרית)

ובאמת הדבר תמוה ביותר מהיכן ידעה מרים עצמה שבתיה החזירה את משה על מצריות רבות ולא ינק, הלא בודאי היה הדבר רק לאחר שחזרה לבית פרעה ומניין היה למרים ידיעה זו שמשה רבינו אינו יונק מאף מצרית

(ואין לומר שהיו עמה כמה מיניקות ולא רצה לינק מהן שהרי את כל השפחות שהלכו עמה המית גבריאלי כיון שעצרו בה מלהצילו. ודוחק לומר שהיו נשים מיניקות אחרות בשעת מעשה ולחן ביקשה ולא רצה לינק)

ולכאורה צ"ל שמרים ידעה על כך ברוה"ק שאי אפשר למשה שינק מנשים מצריות שהרי התנבאה (סוטה י"ג ע"א) עתידה אמו שתלד את מושיען של ישראל וכן ראתה בלידה שנולד מהול והיה אור גדול בעת הלידה ואין ראוי לאיש קדוש כמוהו שינק ממצריות לפיכך באה אליהם להציע את עזרתה.

ובשפת"ח הביא מקשים דמני"ל זה שלא ינק משום שעתיד לדבר עם השכינה דלמא היה מכיר את אמו ולא רצה לינק מאחרת, שכבר היה בן ג' חודשים וכמו שאמרו חז"ל? וי"ל דכתיב ותצפנו מסתמא במקום חשוך היה מדמקשי בגמי ותצפניה ותיזיל? ומשני דאמטי ינוקי להתם, משמע שלא היו יכולים למוצאו אם לא על ידי ינוקי שכל כך הצפינתו וא"כ עדיין לא היה מכיר את אמו יעו"ש. וכוונת דבריו דהילד מכיר את אמו רק על ידי שרואה אותה משך ג' חודשים ואז כבר יודע הוא לזהות את הסובבים אותו ולפיכך אינו רוצה הוא לינק מאחרים, וא"כ מניין לנו שמה שלא רצה לינק כי מן השמים מנעו זאת? ברם כל זה הוא אם הוא נמצא במקום אורה אבל כיון שטמנתו במקום חשוך ביותר לא היה שייך שיכיר את אמו עכ"ל.

אלא שדבריו תמוהים ביותר, דאם אמנם הצפינתו כפי שהפסוק אומר "ותצפנהו שלושה ירחים" צ"ל כי חששה שיכנסו אנשים זרים לביתה שיראוהו ועל ידי כך יודע שילדה בן, ברם ודאי שלא חששה שהמצרים יבדקו אחריה מידידת שהרי לא הלכו בתר המיעוט שיוולדות לשבעה מקוטעים ולפיכך ג' חודשים לא היה עליה להסתירו היטב רק מג' חודשים והילך היה עליה להסתירו היטב, ועל זה הקשתה הגמי למה לא הסתירתו יותר? על זה תירצה שהיו מוליכים תינוקות ומכים אותם ועל ידי שהיו התינוקות בוכים גם תינוקות שנמצאים

דבזה לא הוי קיום של בתי מלוכה כמו בתי כהונה ולוייה שזה קיום של בית שממנו יוצאים כהנים ולויים לכל הדורות, ועל כן לענין בתי מלוכה לא הזכירו את משה, דנהי שהיה לו דין מלך לא הייתה לו זכיה בעצם המלוכה לפיכך הזכירו רק את דוד שיצא ממרים שתהיה המלוכה שייכת לו ודו"ק.

(לולי דמסתפינא הוי אמינא דהפשט גבי בתי לוייה, היינו דכל קדושת הלוייה נזקפה בשל משה רבינו דאתי מיוכבד, דהרי כל עוד לא אמר משה רבינו לשבט לוי "מי לה' אלי" במעשה העגל לא זכה כלל שבט לוי בקדושת הלוייה, דהרי העבודה הייתה עד לאותו זמן בבכורות וכל העבודות שניתנו לשבט לוי לא היו בפועל עד להקמת המשכן, ולו יצויר שלא היו בני ישראל חוטאים מסתמא היו גם הבכורות עושים את כל עבודות השירות אף שנאמר ברש"י פרשת ויצא שבעת לידת לוי הקב"ה קרא לו לוי והעניק לו מתנות וכו' מכל מקום בפועל לא הייתה שום מעלה בלוי יותר מכל אחיו,

נמצא שלמעשה לא הייתה מעלת הלוייה עד עתה, אף שהיה שם לוייה בעולם ואהרן נקרא לוי מכל מקום לא הייתה לזה כל משמעות, נמצא שכל הקדושה הזאת נעשתה על ידי משה רבינו שציווה לשבט לוי לעשות מלחמה בקרוביהם ובה התקדשו להיות קודש קדשים לה' וכוח השליח הוא מהמשלת, נמצא שעל ידי משה רבינו חלה קדושת הלוייה בעולם ואם אמנם זיכה זאת לשבט כולו ולא נהיה בית מיוחד דוגמת כהונה ומלוכה, מכל מקום מה שזכה וזיכה מכוחו הוא ואלמלי הוא לא הייתה לוייה כלל לשבט נמצא שכל הבית נובע ממנו, לפיכך שפיר אמר המהרש"א דעל ידי יוכבד שהולידה את משה הייתה כל הלוייה כולה ודו"ק)

ב) מניין ההוכחה שמשה לא ינק מפני שעתיד לדבר עם השכינה?

איתא בפרשה (פ' ב' פס' ז') **"ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מיניקת מן העבריות ותיניק לך את הילד"**

ובפרש"י: מן העבריות, שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה.

וביאר הרמ"מ והגו"א ז"ל דלמה הציעה מרים אשה עברית ומה גרע אשה מצרית? אלא ודאי שלא רצה לינק מאשה מצרית ולפיכך באה מרים להציע אשה עברית שתניקנו.

(ואף שבתיה עצמה ידעה שמשה הוא מילדי העברים מכל מקום לא חשבה לגשת לנשים עבריות שתנקנה אותו, ובפשטות צ"ל כי ודאי לא רצתה שפרעה יחשוד בו שהוא ילד עברי, הגם שיש לתמוה וכי לא שאלה מהיכן מצאה ילד אסופי? [אם לא שודאי שזרקו אותו ליאור במצוותו וא"כ הרי דינו למיתה]) אלא שמשמים שמרו עליו שלא נכנס לברר העניין,

אחרון ואמצעי שלם. והנה למייד בכ"א בניסן הוי אותו יום שהושלך לא משכחת לה שיכיר את אמו ולא ירצה לינק מאחרת ולהאי שיטה הוי נחא, ברם אפילו למייד דו' בסיון הוי אותו יום עדיין נותר יום אחד עד ליל שבעה בסיון דאז יתמו ג' חודשים מלאים בהם יכיר את אמו, הלכך שפיר מובן היטב מהיכן ידעינן דבשל זה לא רצה לינק מן הנכרית.

(ולולי דמסתפינא הוי אמינא בדרך הפשט, דיש לכאורה להקשות על השפת"ח דרך ממי"ג, אם משה רבינו כבר יודע לזהות את אמו כי עברו עליו ג' חודשים מלאים כפי שמקשה, אי"כ לא רק שלא ירצה לינק מן מצרית אלא אפילו מכל אשה עברית מלבד אמו, אי"כ ברגע שבאה אליה מרים ואמרה "האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות" הייתה בתיה צריכה לדעת שזו היא האם, למה אמר רש"י (פס' ט') "היליכי נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה הי שליכ"י ולכאורה אין כאן כל נבואה אלא אומדנא פשוטה שמושה אינו יונק מכל אשה רק מאמו כי הוא מכיר רק את אמו והיה לה להבין שמושה נזרק ליאור אחרי שהכיר את אמו ולכן אינו רוצה לינק משום אשה זרה רק מאמו?

[דמהיכי תיתי שנזרק לפני זמן רב כשעוד לא הכיר את אמו אי"כ למה לא מת, וגם יהיה תמוה למה כלל חזרה אחרי מצריות שתנקנה אותו והרי לא ירצה לינק מאשה זרה?]

ואלא צ"ל שבתיה עצמה הסתפקה בו שאיננו בן ג' ירחים מלאים ועדיין אינו מכיר את אמו, ולכן הולכה אותו למצריות, אי"כ יש לתמוה, למה אכן לא ינק משום אשה ואפילו שהיא מצרית הלא אינו קשור לשום מינקת ומאי נפקמי"ג לו ממי ינק?

אלא ע"כ הייתה השגחה מלמעלה שמנעה ממנו לינק ממצרית ולעולם יכול היה לינק מכל אשה עברית ולפיכך לא הייתה יכולה בתיה לשער שמרים הולכת להביא את אמו רק מכוח נבואה אמרה כן, ואי"כ הדברים קילורין לעיניים ואין כאן כל קושי שהוא, אם לא שנאמר שפשוט היה לשפת"ח שמושה רבינו הוא בן ג' חודשים מלאים ואילו בתיה עצמה מסופקת הייתה בכך, ברם זוהי כבר הנחה ואיננה הכרחית, בפרט אחרי החשבון של מו"ר הגה"ק זצוק"ל בטעות יסודה, ודו"ק היטב).

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ג) בענין כשרות החלב בזמנינו

(את המאמר דלהלן פרסמתי לפני כמה שנים, ובעקבות זה באתי במו"מ ארוך עם כמה ת"ח נ"י,

בבתי ישראל בוכים עמם לפיכך חששה להטמינו יותר בבית, אבל מהיכי תיתי שהטמינתו קודם לכן במקום חשוך ביותר? אין בכל זה אלא דברי נביאות.

(וגם יש להבין למה כל כך חששה, שהרי המצרים יודעים היו שיוכבד היא בת ק"ל שנים שאינה ראויה ללדת ומהיכי תיתי שתהרה בגיל כה גבוה? וכבר עמדו בזה הראשונים ז"ל הרמב"ן והאבן עזרא על כך שהתורה לא האריכה בגודל הנס ואילו אצל שרה אמנו נעשה עניין גדול [ואף שילדה כבר את אהרן ומרים בגיל כה גבוה ולפיכך הייתה אצלם בחזקת וולדנית כי מוחזקת מעל הטבע אף שגם בזה יש לתמוה האם שייך שאצל אדם אחד ישתנו גדרי הטבע להיות טבע לחלוטין] מכל מקום תמוה, דגם נשים ולדניות אינן יולדות לט' חודשים מהנישואין ואף אם הן הרות הרי מיעוטן מפילות וגם היולדות יולדות מחצה זכרים ומחצה נקיבות ואי"כ סמוך מיעוט מפילות למחצה נקיבות כדאמרינן בגמ' סוף יבמות, למה אי"כ חששה כל כך?

ומו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל ציין דמינה חזינן את גודל רשעות המצרים שחיפשו אחרי ילדי ישראל כדי להורגם בכל מיני דרכים ולא השאירו כל פתחי מילוט לאיזה ילד שינצל מידם, לפיכך משמים זימנו שמושה יגדל דווקא בבית פרעה, בגלל שבשום מקום אחר לא היו יכולים לגדלו ופעמים מקום המסתור הטוב ביותר הוא מתחת הפנס, ומינה רואים את גודל הנס שדווקא בבית פרעה במקום הסכנה הגדולה ביותר דווקא שם גדל משך י"ב שנים ואין לזה כל מובן).

ואמר מו"ר מרן הגאון זצוק"ל דהראיה היא מרש"י על הפסוק **"ולא יכלה עוד להצפינו"** שכתב ז"ל "שמנו לה המצריים מיום שהחזירה והיא ילדתנו לששה חודשים ויום אחד שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף תשעה" לפי"ז הוציאתו יום אחד לתשלום ג' חודשים משעה שילדתו, ויש לומר דביום זה עדיין אינו מבחין בין חלב אמו לחלב אשה אחרת ואפילו הכי לא ינק ומאי טעמא? אלא שפה שעתיד לדבר עם השכינה אינו יכול לטמא בחלב של נכריה.

ויעויין בגמ' סוטה (דף י"ב ע"ב ובילקוט דפליגי בזה אמוראי אי אותו יום שהשליכוהו ליאור היה כ"א בניסן או ו' בסיון. ובגמ' תמהו בשלמא למייד בששה בסיון משכחת לה ג' ירחי, דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה וכו', אלא למייד בכ"א בניסן היכי משכחת לה? ומתרגינן דאותה שנה מעוברת הייתה, רובו של חודש ורובו של חודש

בעולם מיעוט אנשים טריפה א"כ לפי הסטטיסטיקה ודאי א' מהם טריפה ונמצא אחת מהם קרוב או פסול עדותן בטילה, ועוד הוכיח ממש"כ השו"ע והרמ"א יו"ד סי' פ"א ס"ב שחלב טריפה שנתערב בחלב של ס' פרות אחרות בטל בשישים, הרי להדיא דאע"ג שיש מיעוט המצוי דטריות (דמשו"ה חייבים לבדוק את הריאה) מ"מ לא חיישין שיש בתוך הס' פרות כמה טריות וליכא ס' כנגדן, וכעין דבריו כתבו כמה ממחברי זמנינו שדנו בענין זה.

והנה על הראיות הראשונות שהביא לכאורה יש להשיב, דודאי בעשרה חתיכות ועשרה אנשים ההסתברות היא שכל האנשים שכאן הם מה 80% ולא מה 20%, אך זה רק בעשרה ואולי גם בחמישים, אך לא במאות ואלפים, ששם לא ימלט שיהיה בהם גם מהמיעוט, ושם ודאי יש הסתברות קרובה לודאי שאחוזי הטריות אצלם הם כמו אחוזי הטריות בעולם, אך הראיה מהשו"ע והרמ"א היא ראייה חזקה לכאורה, כי שם מיירי בשישים בהמות ובזה ודאי ליכא כ"כ הסתברות שכולן כשירות, ואפילו אם יש קצת הסתברות כך, מ"מ ודאי לא דמי לכל רובא דליתא קמן המוזכר בגמרא כמו קטן וקטנה, ששם הנידון על מקרה פרטי ובזה איכא הרבה יותר הסתברות מבכהאי גוונא שהנידון הוא על ס' בהמות יחד, ומנ"ל להתיר גם בכה"ג, ועל כרחך דהיה פשוט לפוסקים דאין בזה חילוק.

אך לכאורה יש לדחות גם ראייה זו, דהא מ"מ אין ודאות שיש מיעוט טריפה בתוך שישים הבהמות, ולא יהא אלא ספק, וא"כ י"ל דאף אם אין כאן רוב דכולן כשירות מ"מ הרי כל בהמה בפני עצמה כבר הוחזקה לכשירה מכח הרוב, ויש לה חזקה דמעיקרא דאתיא מכח רובא, ומש"ה אמרינן מכח החזקה דכל הבהמות כשירות, משא"כ בנידון דידן שכל שקית מכילה חלב ממאות פרות, והוא ממש נגד ההסתברות לומר ש 98.5% מהפרות הללו אינם טריפה, ובמקום ודאי לא מהניא שום חזקה דמעיקרא.

אמנם לכאור' נראה ראייה אחרת דגם בכה"ג מהני רוב, דהנה שיטת התוס' (חולין ק' ע"א ד"ה בריה) והסמ"ג דחתיכת איסור שבטלה בכמה חתיכות היתר אסור לאדם אחד לאכול את כולן גם בזה אחר זה, והובאה דעה זו בשו"ע יו"ד סי' ק"ט בשם י"א, וכתב הרמ"א שם דיש לנהוג כך לכתחילה, והשתא אי נימא דבמאות בהמות ודאי יש מיעוט טריות, א"כ נמצא שכל אדם במשך חייו אוכל כמה פעמים תערובת איסור בזה אחר זה, שהרי כל אחד אוכל בכל כמה שנים בשר ממאות עופות ובהמות, והרי לא נוהגים לבדוק את כל הי"ח טריות, וא"כ ע"פ הסטטיסטיקה נמצא שכל אחד בודאי אכל כמה פעמים טריפה, וכן שתה כמה פעמים חלב טריפה, ר"ל, וא"כ לפי שיטת התוס' הנ"ל (שנפסקה ברמ"א לכתחילה) היה צריך להיות שיהיה מותר לכל אדם לאכול בכל חייו רק מאה

ברזל בברזל יחד, וכעת הוספתי במאמר, ובעיקר בהערות, מקצת מהדברים שעברו בינינו).

אל ארץ זבת חלב ודבש (ג, ח)

כתיב בפרשה "ארץ זבת חלב ודבש", ומהכא ילפינן בבכורות ו' ע"ב דחלב מותר באכילה, דאמרי' התם: "וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי וכו' ואיבעית אימא מהכא ארץ זבת חלב ודבש ואי לא דשרי משתבח לן קרא במידי דלא חזי", והנה בקובץ בית אהרן וישראל חוברת ק"ד (עמ' ס"ו ואילך) עורר חכם אחד נ"י בענין כשרות החלב בזמנינו, שכידוע במחלבות חולבים את החלב לתוך צינורות, והצינורות מזרימים את החלב לתוך מיכלים גדולים, כך שבכל מיכל יש חלב ממאות פרות, ושם עובר החלב עיבודים שונים, פיסטור וכו', ובסופו של התהליך מתחלק החלב שבמיכלים לאלפי שקיות או בקבוקים, ולפ"ז נמצא שבכל שקית חלב מכילה תערובת חלב של מאות פרות ביחד, והדבר ידוע שבין עשרים לשלושים אחוזים מהפרות של ימינו הם טריות, וא"כ נמצא שבכל שקית חלב מעורב בודאי 20-30% חלב טריפה, ואין שישים כנגדו לבטלו, וע"ע מה שהאריך בזה שם חוברת ק"ו (עמ' קכ"ד ואילך), וע"ע שם בחוברת ק"י (עמ' קמ"ד).

ואמנם הרבה מאלו שנמצאים טריפה הם רק חשש טריפה או חומרא, אך מ"מ א"א לומר שאין כאן יותר מאחד משישים טריפה ממש, דהרי אחד משישים הוא פחות מ 2%, וא"כ נצטרך לומר שמתוך 50% שאנו מטריפים יש יותר מ 48% כשירות, ובודאי אינו כן, ובפרט לשיטת השו"ע שכל בשר שאינו חלק הוא חשש טריפה, והרי 90% מפרות אלו אינן חלק, וא"כ בודאי לפחות 9% מהם בחזקת טריפה, דאל"כ אין זה מיעוט המצוי.

ויש להדגיש ששאלה זו היא **שאלה חדשה** שלא היתה קיימת כלל בדורות עברו, שאז לכל חלבן היו רק כמה פרות, ושפיר סמכו על הרוב לומר שכולן כשירות, **אמנם פשוט שחלילה לערער על כשרות החלב שנהגו בו רבבות אלפי ישראל כמה דורות באין פוצה פה**, והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, וכל הנידון בזה הוא רק לפלפולא, להגדיל תורה ולהאדירה.

ובשו"ת מנחת אשר (להגאון ר' אשר ווייס שליט"א) ח"א יו"ד סי' ל"ט כתב דכל המהומה הזאת בטעות יסודה, דכיון דדיינינן בכל בהמה שכשירה מדין רוב ה"ה אחר שנצטרפו כל הבהמות יחד, והוכיח זאת דאל"כ בט' חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ונמצאו עשר חתיכות ונתערבו יהיה אסור לבשלן ביחד כיון שע"פ הסטטיסטיקה ודאי אחת מהן טריפה, וכן עיר שהיא 60% ישראל ו 40% נכרים ונמצאו בה עשרה ילדים לא יהיה אפשר לצרפם למנין כיון שע"פ הסטטיסטיקה ארבע מהם גויים, וכן הקשה איך אפשר לקבל עדות מעשרה עדים ביחד הא יש

א. בספר יחוסי תנאים ואמוראים לרבו של הרוקח ערך חייא בר רב כתב דרובא מהני רק כשיכולים הגופים להתערב יחד, ועפ"ז הוקשה לו איך אמרי' רוב בעילות אחר הבעל הא הבעילות לא יכולות להתערב, ע"ש, ואם הוא משום בירור מאי נפק"מ אם יכול להתערב.

ב. ברשב"א חולין י"א ע"א כתב בשם רבינו שמשון דבהמה שנמצאה טריפה לא אוסרים את הגבינה שנעשתה מחלבה דכיון דרוב בהמות כשרות אמרינן השתא הוא שנטרפה, וכ"ה בהגהות שערי דורא סי' פ"ד ובשו"ת הרא"ש כלל כ' סט"ו, ואם רוב הוא בירור הא אין שום בירור שנטרפה דוקא לאחר החליבה¹, ועל כרחק דרוב הוא גזה"כ, ולכן אמרי' דאף שכעת היא טריפה מ"מ כיון שאז לא ראינו שנטרפה אזלינן בטר רובא.

ג. בפמ"ג סי' ק"י ס"ק י"ד כתב בפשיטות דבקבוע לא אזלינן אפילו בטר רובא דליתא קמן, ובשערי יושר ש"ד פי"ב השיג עליו דברובא דליתא קמן שהוא כעין חזקה ורגלים לדבר לא שייך לחלק בין קבוע או לא, ע"ש, ומבואר דהפמ"ג נקט דרוב הוא דין ולא בירור, ובקובץ שיעורים ב"ב סי' פ"ה הוכיח כהפמ"ג ממש"כ השטמ"ק כתובות ט"ו ע"א: "הקשו התוספות הא דקי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין להוי ההוא רוב מחצה על מחצה שהרי כשמביאין הבהמה בביתו של שוחט הוא קבוע", ובשע"י שם נדחק דזה כוונת תירוצו של השטמ"ק שם שרוב הוא בירור ולא דין, ע"ש, אך בפשוטו הכוונה שם דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין עדיף מכל רוב, דהוא חזקה שמי שלא מומחה לא יבא לשחוט.

ד. באתון דאורייתא כלל ו' כתב דבדמאי כיון דרוב עמי הארץ מעשרין על כן הוי היתר גמור מן התורה אפילו אם באמת לא עישר "והוי כמו רובא דאיתא קמן דחד בתרי בטיל ונהפך האיסור להיות היתר", ע"ש.

או מאתים עופות ובהמות ולא יותר, וכן יאכל חלב וגבינה רק ממאה או מאתים בהמות, כדי שלא יבא לידי ודאות שאכל איסור (וביותר קשה כן לפי שיטת התוס' רי"ד ב"ב ל"א ע"ב שאם אכל את כל התערובת חייב חטאת), ואף דא"א לדעת את השיעור המדוייק מ"מ היה לחז"ל לתת לזה שיעור מסויים וכל מידות חכמים כן הוא, ועד"ז קשה בכל ענייני רוב שסומכין עליהם הרבה פעמים, כגון כהן שהקריב בחייו מאות קרבנות בשבת ודאי פעם אחת היה הקרבן טריפה וא"כ חילל שבת (ולשיטת התורי"ד גם יהיה חייב חטאת).

ועוד ראיתי שהעירו, דהרי בכל סיר מתבשל במשך השנים בשר ממאות בהמות ועופות, ולפי הסטטיסטיקה הרי מיעוט הבהמות והעופות טריפות וא"כ נימא דודאי נתבשל פעם טריפה בסיר, וא"כ כל סיר שיבשלו בו דבר חריף יהיה אסור לאכלו כיון דבלע מטריפה, וגם נ"ט בר נ"ט יאסר דהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא, ומדלא אמרינן הכי על כרחק דכיון שעל כל בהמה לחודא יש רוב ממילא שרי גם כאשר דנים על הרבה בהמות יחד.

אמנם גם ראייה זו לכא' אפשר לדחות, דבאמת לגבי פעמים רבות לא חיישינן לזה שבצירוף כל הפעמים נמצא שעבר איסור, דבכה"ג לא אסרו רבנן דא"כ אין לדבר סוף ולא שבקת חיי לכל בריה (וגם לשיטת התורי"ד דאכל כולן חייב חטאת נראה דמדאורייתא מותר לאכול את כולם בזאח"ז, דהרי בכל אכילה זיל בטר רובא ושרי, וגם בחתיכה האחרונה תלינן דהיא היתר ואת האיסור כבר אכל קודם, ולא מצאנו שאסור להביא את עצמו לידי חיוב חטאת), אך אם כל התערובת לפנינו אתחזק איסורא בתערובת זו ואסרו רבנן לאכול את כולם יחד, וא"כ גם בנידון דידן למה לא נימא דאסור לשתות חלב שודאי מעורב בו חלב טריפה.

ולכאורה י"ל דשאלה זו תליא בגדר דין רובא דליתא קמן, האם הוא משום הסתברות דמסתמא בא מהרוב, או דהוא דין וגזה"כ דאם יש ספק על איזה דבר מה דינו ויש רוב לצד אחד אזי נהפך דינו של הדבר להיות כמו הרוב, דאם הגדר הוא משום הסתברות לכאורה באמת בנידון דידן לא שייך כלל להתיר משום רוב, דהא כאן ההסתברות אומרת שבודאי יש כאן תערובת של הרבה חלב טריפה, אמנם אם הגדר הוא משום גזה"כ שהמיעוט נהפך להיות כהרוב א"כ י"ל דכיון שנהפך דין מיעוט הבהמות להיות כהרוב ממילא כל החלב הוי היתר גמור, ואין כאן תערובת איסור כלל.

וידוע דבשערי יושר ש"ג פ"א ועוד מקומות נקט דרובא דאיתא קמן הוא דין וגזה"כ ורובא דליתא קמן הוא משום בירור, ע"ש, אך לענ"ד יש הרבה ראיות מראשונים ואחרונים שגם רובא דליתא קמן הוא דין ולא משום בירור, וארשום כמה מהם:

¹ ואמנם בר"ן שם משמע שהוא משום חזקה דאיתא מכח רובא, וכן הוא להדיא בשערי דורא סי' פ"ד, ע"ש, וכן משמע לכא' בהמשך דברי הרשב"א שם שקרא לדין זה "חזקה הבאה מכח הרוב", אך לענ"ד קשה להעמיס כן בלשון הרשב"א, שכתב: "דאפי' תאמר שאין הולכין אחר חזקה יש לנו להתיר מכח הרוב דרוב בהמות כשרות הן וזו עכשו היא שנטרפה", משמע שההיתר רק מכח רוב ולא משום חזקה דמעיקרא, ומה שקרא לזה אח"כ "חזקה הבאה מכח הרוב" י"ל דאין כוונתו לחזקה דמעיקרא אלא כוונתו שאנו מחזיקים אותה ככשירה מכח הרוב. ואיך שיהיה כוונת הרשב"א מ"מ בהגהות שערי דורא סי' פ"ד ודאי מבואר כדבריי, דכתב שם: "פי' בתו' הר"ר פרץ כמו שאתה אומר על חזקה המבוררת השתא הוא דנהפך החזקה, כך יש לנו לומר גם כן על הרוב דהשתא הוא דנעשית נבילה בהמה זו מן המיעוט, אבל עד השתא היתה מן הרוב שאינם טריפות דרובה וחזקה רובא עדיף", וכ"כ באיסור והיתר סי' מ"ט אות ב' (כתב שם כן בשם מהרי"פ, ונראה דצ"ל מהר"פ והוא רבינו פרץ), וכ"כ בשטמ"ק הנדפס מחדש בחולין שם בשם הר"ר אליעזר משנץ, ע"ש, ומבואר מלשונם להדיא דאתו עלה אך ורק מדין רוב, ולמדו זאת בק"ו מחזקה.

ה'סטטיסטיקה' מודיעה לנו זאת, בזה לא שמענו בשום מקום שתקנו חז"ל שלא לאכול הכל יחד, ולא על תערובת כזו דיברו חז"ל, ואין לנו לבדות מעצמינו תקנות חדשות ללא מקור³.

והשתא דאתינא להכי י"ל דגם מה שהצריכו רבנן ביטול בשישים בתערובת לח בלח זה דוקא כשראינו להדיא שנתערב איסור בתוך ההיתר, אבל אם ידוע לנו כן רק מכח הסטטיסטיקה בזה לא הצריכו שישים כנגד האיסור, וחזר הדין דמדאורייתא בחד בתרי סגי [ולפ"ז ניחא גם אם נאמר דרובא דליתא קמן הוא משום הסתברות]⁴.

(ועוד יש לדון דשמא כיון דאמרין על הפרות דכל אחת מותרת משום רוב ממילא גם חלבן מותר כיון שדין החלב הוא תולדה מדין הפרה, וכמו הדין דחזקת האם מהני לבת, אך איני מצוי בסוגיא זו כעת, ויל"ע בזה).

"ממדר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ד) בענין סכנת עצמו בשביל הצלת אחרים

א כתוב בסוף הפרשה (שמות ה, יד): "וַיִּכְּוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁמוּ עֲלֵהֶם נִגְשֵׁי פָרְעָה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כְלִיתֶם חֻקֵּיכֶם לְלִבְּנֵי כְּתֻמּוֹל שְׁלֹשִׁים גַּם תָּמוֹל גַּם הַיּוֹם". וביאר רש"י על אתר: "השוטרים ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדחקם, וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על

³ ת"ח אחד טען לדחות את דבריי, שחז"ל גזרו בכל אופן שידוע שיש איסור ואין ס' כנגדו, ולא אמרו איך לברר שיש כאן איסור, ופשוט שכל מה שמועיל בבירור שאר האיסורין מועיל גם כאן, וגם בזמן חז"ל אם היה סטטיסטיקה היה איסור, ואי"ז גזירה חדשה, עכ"ד.

והשבתי לו שלענ"ד היא סברא פשוטה, כי הגזירה היא הרחקה מהאיסור, וזה דוקא כשמציאות האיסור ידועה באופן מוחשי על פי ראיה או שמיעה וכדו', שבאופן זה דמי בעיני הבריות כאילו אוכל איסור, אך כשידוע כן רק מחמת ה'סטטיסטיקה' לא דמי כלל בעיני הבריות כאכילת איסור, ופוק חזי בענייני סכנה, שאנשים נרתעים מאוד מדבר מוחשי, כמו אזעקה וכדו', אף שהסיכון האמיתי הוא אפסי, אך אינם נרתעים מסכנות ברורות הרבה יותר, כמו עישון סיגריות וכדו', משום שכל מקורם הוא רק ב'סטטיסטיקה', כמובן שאינם צודקים כלל, צריך ללכת לפי השכל ולא לפי הרגש, אך מ"מ על גזירת חז"ל לענ"ד יש מקום גדול לומר שהיא דוקא באופנים שתערובת האיסור היא יותר מוחשית ו'רגשית', שכך דומה קצת לאוכל איסור.

⁴ ות"ח אחד נ"י כתב לי די"ל דמה שאסר הרשב"א לאוכלן כאחת הוא רק באופן שהוא ודאי גמור שאוכל מכולן, אך בנד"ד אף שיש הסתברות חזקה ששותה מכל החלב מ"מ אין זה ודאי גמור, כי יתכן שכל הפרות היו כשירות, והשבתי שיתכן לומר כך אך צריך ראיות לזה.

ועוד כתב לי אותו ת"ח בשם החמדת דניאל שכל מה שאסר הרשב"א הוא רק בחתיכות שהותרו ע"י ביטול ברוב, אך אם הותרו ע"י הלך אחר הרוב, מודה הרשב"א שמותר לאכלן כאחת, דהיתר זה אליהם טפי, והשבתי שהוא תירוץ יפה אך צריך ראיה לחילוק זה.

ה. ועוד קצת ראיה דבכמה דוכתי (כתובות נ"ה ע"ב, ס"ח ע"א, ב"ב קל"ב ע"א, קמ"ו ע"א, ועוד) פליגי אמוראי אי אזלין בתר אומדנא או לא, ואם רובא דליתא קמן הוא משום הסתברות א"כ על כרחך דאזלין בתר אומדנא, אך אפשר לדחות דאומדנא הוא דבר התלוי בסברא ללא הוכחה ברורה לעין משא"כ רובא דליתא קמן.

אמנם לפ"ז לכאורה נידון זה דמי ממש למש"כ בשו"ע יו"ד סי' ק"ט ס"ב: "יבש ביבש שנתבטל חד בתרי, אם בשלן כולן כאחד אפילו לאכול כל אחד בפני עצמו, אסור אם אין שם ששים, מפני שהרוטב בנותן טעם ונבלע בחתיכות", ומקורו ברשב"א, והרמ"א שם כתב: "וי"א דאם נודע התערובות קודם שנתבטלו ביחד הכל שרי, דאין חוזרין ונאסרין מאחר שנתבטל ביבש, ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין ולהתיר", ומקורו בטור בשם הרא"ש, וא"כ בנידון דידן לכאול' לשו"ע אסור החלב ולרמ"א מותר רק במקום הפסד.

ועוד קשה דלכאורה נידון זה תליא במחלוקת הרשב"א והרא"ש [המובאת בשו"ע שם ס"א] אם מותר לאכול את כל התערובת כאחת, דלהרא"ש דמותר לאכול את כל התערובת יחד א"כ ה"ה כאן דשרי, אך לרשב"א דאסור לאוכלן יחד (ופסק הרמ"א דכן יש לנהוג לכתחילה) א"כ ה"נ יהיה אסור².

אמנם נראה לענ"ד פשוט דיש לומר, דכל מה שאסרו לאכלן יחד לשיטת הרשב"א (וכן בזאח"ז לשיטת תוס'), וכן מה שאם בשלן יחד הכל אסור, זה רק במקום שראינו להדיא שנתערב איסור בתוך ההיתר, דאז אם אוכל הכל יחד דמי קצת לאוכל איסור במזיד, אך במקום שלא ראינו כלל שנתערב כאן איסור ורק

² ות"ח אחד נ"י השיב לי שברור שבכל שקית יש רק מייעוטא דמייעוטא מכל המחלבות הענק, ובזה שפיר יש לתלות לקולא גם לשיטת הרשב"א (כמו מגיסא בזבחים ע"ג ע"ב, ע"ש), ובעניויתי השבתי לו: "הנה הרשב"א בתוה"ב (ב"ד ש"א די"ז ע"א) כתב לבאר למה בתערובת לח בלח הצריכו ס' כנגד האיסור וביבש ביבש לא הצריכו, וז"ל: "דבדברים הנבללין שאי אפשר להפריד כל החתיכות ולאכול כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה צריך ששים לפי שבפחות משיעור זה האיסור נטעם ונרגש בכל... אבל יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל החתיכה בפני עצמה אוכל כל חתיכה בפני עצמה וכשאוכל זו אני אומר לא זו היא האסורה וכן בכל אחת ואחת וכשאוכל האחרונה שבכולן אני אומר במה שכבר נאכל היה האיסור וזו של היתר היא ולפיכך אוכל כל אחת בפני עצמה ואינו חושש. דכיון שיש שם כדי שיעור ביטול דאורייתא דמדאורייתא חד בתרי בטיל ואפשר לומר בכל אחת שמא עכשיו אינו אוכל את האיסור היקלו בו אף מדבריהם שלא להצריכו ששים כשאר האיסורין", ולפי דבריך למה בלח בלח הצריכו ס', הא די לומר שאסור לאכול את הכל כאחת, ואז אפשר לתלות שהאיסור נמצא במה שלא אכל. ובפמ"ג בפתיחה לשער התערובות ביאר ד' הרשב"א דהוא ע"פ מה דקיי"ל בזבחים פ' ע"א דיש בילה, ופירש"י שם ד"ה בשלמא "לח המתערב בלח מתערב בכלו ואין לך טיפה מזה שלא יהא בה מחבירו קצת", וכ"ש כאן שהחלב עובר פיסטור, וחימום מעורר תנועה של הנוזלים, וגם התהליכים ההופכים אותו ל'הומוגני' מסתמא גורמים הרבה התערבות בחלב, וא"כ ודאי דיש בכל שקית חלב מכל הפרות ואין כאן במה לתלות".

שאדם אינו מחויב לסכן את עצמו בכדי להציל את חבריו. והוסיף הפתחי תשובה: "ושם בסוף הספר בהשמטות הביא בשם הרדב"ז (ח"ג סימן תרכז) שכתב כן בפשיטות דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה, והוא ז"ל כתב על זה, אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו סוף פרק אלו מציאות (בבא מציעא לג, א) גבי שלך קודם לכל אדם, שכל המדקדק בעצמו כך סוף בא לידי כך, וכן הוא בשולחן ערוך (חושן משפט רסד, א). ע"ש". ויעויין עוד בפתחי תשובה (יורה דעה קנז, טו) שציין לדברי היד אליהו (לובלין, בן דורם של החכם צבי סימן מג) שהכריע שאין פוסקים להלכה את דברי ההגהות מיימוניות. והאריך שם בביאור ענין זה.

נמצא שלהלכה נקטינן שאין אדם חייב להכניס עצמו לספק סכנה אפילו כדי להציל את חבריו מסכנה ודאית [וכן נקט האור שמח (רוצח ז, ח) ובמשך חכמה (שמות ד, יט) שכתב: "לך שוב מצרימה, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. מוכח דאם היו חיים המבקשים את נפשו לא היה צריך לילך להוציא בני ישראל ממצרים, אף על פי שכל ישראל צריכים אליו, אינו צריך להכניס עצמו בסכנה. וכן נקט הערוך השולחן (חושן משפט תכה, נז בטעם הראשון), והצפנת פענח (מהדורה תניינא, דף לב, ע"ד בסוף העמוד; ובחיבורו על מכות (דף לד, ב)), והתפארת ישראל (מכות ב, בועז אות ב), ויעויין בהעמק שאלה (פרשת ראה, שאילתא קמז, אות ד) שנקט שנחלקו בזה רבנן ורבי יוסי במסכת נדרים (פ, ב – פא, א), ומדברי השאילתות שפסק כרבי יוסי עולה שלהלכה אין אדם מחויב להכניס עצמו לספק סכנה, כדי להציל את חבריו אפילו מסכנה ודאית, וכן פסק המשנה ברורה (שכט, יט)].

ב. והנה לכאורה אפשר לתלות במחלוקת הבבלי והירושלמי עוד נידון גדול לדינא. שהנה החכמת שלמה (חושן משפט תכו, א) כתב: "נראה לפענ"ד לכאורה דין חדש דהיינו דוקא אם אינו דרך בזיון להמציל אז מחויב להצילו בגופו אבל אם הוי הצלה דרך בזיון להמציל אם אינו יכול לשכור לאחרים להצילו אז אינו מחויב להצילו בגופו אם הוי לו בזיון או טרחא יתרה דהוא זקן או כדומה. והטעם כיון דילפינן הצלת גופו מוהשבותו לו (דברים כב, ב) וכו' כמו שאמרו בש"ס סנהדרין (עג, א) ובסמ"ע (סק"א) ג"כ. א"כ כיון דמטעם השבת אבידה הוא, כמו דבאבידה קי"ל והתעלמת (שם, א) פעמים שאתה מתעלם כמו שדרשו חז"ל (ב"מ ל, א) כגון זקן ואינו לפי כבודו, א"כ ה"נ מהשבת גופו פטור כה"ג וכו'.

וראיה ברורה לזה ממה דאמרינן בסנהדרין (עה, א) דפריך אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי ומשני רב פפא משום פגם משפחה וכו' וקשה אטו משום פגם משפחה ימות זה והלא המשפחה עצמה מחויבים להצילו בגופם ובממונם. אלא ודאי דהיא דאיכא פגם פטורין דילפינן מפסוק והתעלמת שפעמים אתה מתעלם ואין בזה משום והשבותו או משום לא תעמוד על דם רעך וכו' כן נראה לפענ"ד נכון וברור ודוק היטב. מיהו צ"ע מפירוש רש"י (ב"ק ק, א ד"ה ביקור חולים וקבורה) שכתב וזה לשונו "קבורה כגון בזקן ואינו לפי כבודו קמ"ל דאפילו הכי חייב עכ"ל, א"כ משמע דאף קבורה חייב אף דאינו לפי כבודו וכן הוא ש"ס מפורש בב"מ (ל, ב), ומכל שכן בחייו דחייב דאיכא פיקוח נפש. וצ"ע טובא כעת" [ויעויין במרחשת (א),

שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין, ונאצל מן הרוח אשר על משה, והושם עליהם, שנאמר (במדבר יא, טז) אספה לי שבעים איש מקני ישראל אשר ידעת, מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים, כי הם זקני העם ושוטרי".

ומבואר מדברי רש"י שאותם שוטרים מבני ישראל קיבלו מכות מהממונים עליהם, מפני שלא נגשו בעושי המלאכה היהודים שתחתיהם. ויש לדון האם היו מחויבים הנוגשים לעשות כן, או שהיה מותר להם להכות את אחיהם מבני ישראל, ואין הם מחויבים ללקות תמורתם.

וידועים דברי הרדב"ז (חלק ג סימן תרכז [אלף נב]) שכתב: "שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שראית כתוב אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ אבר אחד שאינך מת ממנו או אמית ישראל חברך. יש אומרים שחייב להניח לקצץ האבר הואיל ואינו מת, וכו', ורצית לדעת אם יש לסמוך על טעם זה. תשובה זו מדת חסידות אבל לדין יש תשובה וכו', דילמא ע"י חתיכת אבר אף על פי שאין הנשמה תלויה בו שמא יצא ממנו דם הרבה וימות ומאי חזית דדם חבריו סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי. ואני ראיתי אחד שמת ע"י שסרטו את אזנו שריטות דקות להוציא מהם דם ויצא כ"כ עד שמת והרי אין לך באדם אבר קל כאוזן וכ"ש אם יחתכו אותו, וכו'. ותו דכתיב דרכיה דרכי נועם וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא ואיך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חבריו הלכך איני רואה טעם לדין זה אלא מדת חסידות ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה דספיקא דידיה עדיף מוודאי דחבריה".

אמנם בסמ"ע (תכו, ב) כתב: "ובהגהות מיימוניות (רוצח א, טו) כתבו דבירושלמי (תרומות ח, ד; מז, א) מסיק דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עבור זה, והביאו הב"י (סעיף ב), וכתב ז"ל, ונראה שהטעם הוא מפני שהלה ודאי והוא ספק, עכ"ל. גם זה השמיטו המחבר ומור"ם ז"ל, ובזה י"ל כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן, משום הכי השמיטוהו גם כן".

ובפתחי תשובה (שם, ב) ציין לדברי ספר אגודת אזוב (דרושים, דרוש לחודש אלול, דף ג, ב) שכתב שמדברי הבבלי משמע שאין אדם צריך להכניס עצמו לסכנה עבור חבריו. וזה לשון הגמרא (נדה סא, א): "הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון, אמרו ליה לטמרינן מר. אמר להו היכי נעביד, אי לא אטמרינכו חזו יתייכו, אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא, אף על גב דלקבולי לא מבעי מיחש ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו". וכתבו התוספות (ד"ה אטמרינכו) "ובשאלתות דרב אחאי (פרשת שלח, שאילתא קכט) מפרש שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך". דהיינו שחשש רבי טרפון שמא המלך יהרוג אותו על כך שהוא מטמין פושעים ורוצחים.

ומבואר מדברי התוספות שרבי טרפון מנע את עצמו מלהציל את בני הגליל, כיון שהוא חשש על עצמו. נמצא, אם כן, שהבבלי חולק על הירושלמי, ועל כן להלכה נוקטים

תחתיהם. אלא שברור הדבר שמי שמסכים להכניס עצמו לספק סכנה הרי זה ממידת חסידות, וכמו שכתב הרדב"ז, ועל כן שילם להם הקב"ה ובחר אותם להיות משבעים הזקנים.

(ה) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפנ'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום.

פרשת שמות.

ראובן שמעון לוי ויהודה: יששכר זבולן ובנימין: דן ונפתלי גד ואשר: [פ"א, פ"ג].

שאלה: מדוע הקדים את בנימין.

תשובה: בעבור היות בנימין בן הגברת [רחל אע"ה] הזכירו לפני השפחות. (עי' ראב"ע).

ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים. [פ"א, פי"ז].

שאלה: מדוע היה למילדות לירא מפרעה.

תשובה: אמרו חז"ל במדרש שפרעה הזהירם והיה אם לא תעשו את הדבר הזה להרוג את הזכרים ושרפתי אתכן ואת כל ביתכם באש. (ספר הישר).

כל הַבָּן הַיְלִיד הַיְאֲרָה תְּשַׁלְּיֶקְהוּ [פ"א פכ"ב].

שאלה: כמה תינוקות הושלכו ליאור.

תשובה: אמרו חז"ל י' אלפים תינוקות הושלכו ליאור. (ילקוט מעם לועז ח"ג בשם מדרש חזית). וי"א ששים רבוא תינוקות עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחד וכולן הושלכו ליאור ועלו בזכותו של משה. (ברא"ר פצ"ז פ"ג). עוד בשם י"א שהרבה תינוקות אף הושלכו לתוך האש ויש מהם שהיו משקעים אותם בבנין בין האבנים והעצים וכן מי שלא היה משלים את מתכונת הלבנים היו משקעים אותם או את בנו בעמידה אפילו בשביל לבנה אחת שהיתה חסירה. (בילקוט מעם לועז שם).

שאלה: כמה תינוקות שחט פרעה לרחוץ בדמם.

תשובה: אמרו חז"ל במדרש ויאנחו בני ישראל למה נתאנחו לפי שאמרו חרטומי מצרים אין לך רפואה אם לא נשחוט מקטני ישראל מאה וחמישים בערב ומאה וחמישים בבקר ורחוץ בדמיהם שתי פעמים ביום ושתי וכו' יוצא א"כ שנשחטו בכל יום שלש מאות תינוקות. (שמו"ר פ"א פל"ב) סה"כ עשרת אלפים שנא' רבבה כצמח השדה. (שהש"ר פ"ב פט"ו). וי"א שישים ריבוא ע"פ מאמר משה שישים מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו. (שם בשם רבי לוי) במשך שלש שנים ושליש שנה השליכו את הילדים ליאור עד שנולד משה (פרד"א פמ"ח). אולם אותם שהושלכו ליאור לא מתו משום שהיאור פלט אותם החוצה למדבר מצרים לידי המלאכים והיו יונקים מהסלעים לקיים מה שנאמר וינקהו דבש מסלע וכו' רק אותם ששחט פרעה להתרחץ בדמם. (פרד"א פמ"ב, תנא דבי אליהו רבא פ"ז).

וְכָל הַבֵּת תְּחִיּוּן: [פ"א פכ"ב].

שאלה: מה טעם גזירת פרעה וכל הבת תחיון.

מג, ח – יא) מה שכתב בענין הצלת גופו והצלת ממונו של חבירו].

ומבואר מדבריו חידוש עצום לדינא, שאין אדם חייב להציל את חבירו במקום שיש לו ביזיון מזה [ויעוין עוד בדבריו בשו"ת שנות חיים (סימן קלו, חלק ב, דף לז, ב] במהדורה הישנה]) שכתב: "הנה בספרי העליתי דהיכי דמונו חביב עליו מגופו, ורוצה לאנסו בכל ממונו, אינו מחויב לעבור על לא תעשה נגד הפסד כל ממונו". ומביא שם שהקשו עליו [על פי המסופר המקשה היה רבי אברהם דוד מבוטשאטש שנפגש עמו פנים בפנים והקשה לו קושיה זו] מדברי הגמרא (כתובות יח, ב) גבי העדים שאמרו אנוסים היינו, שאם אומרים שהיו אנוסים מחמת ממון אינם נאמנים לפי שאין אדם משים עצמו רשע, ולכאורה קשה שהרי אפשר שממונו חביב עליהם מגופם, ויישב שודאי שאי אפשר לעבור מכוח זה על איסור גזל. אמנם תירוצו דחוק. ואין כאן מקומו. על כל פנים רואים מדבריו קולא גדולה בדיני מסירות נפש].

והנה כלפי מה שכתב להוכיח מדברי הגמרא בסנהדרין, יש לציין לדבריו בשו"ת טוב טעם ודעת (חלק א, מהדורה קמא, סימן קצב, עמוד תלב מהדורה חדשה [ובמהדורה הישנה דף עז, א – עז, ב]) שכתב: "ולכאורה יש לומר הכונה מכח דאיהו אפסיד אנפשיה והוא גרם לו חולי זה, וכמו שכתב רום מעלתו בשם המשנה למלך (איסורי ביאה יז, ז) וכו'", וא"כ מבואר מדבריו טעם אחר מפני מה אין דוחה פיקוח נפש את פגם המשפחה, ואף שהוסיף שם שלפי הר"ן מוכח שאין זה הטעם, ואם כן יש לומר שדבריו כאן נכתבו לפי הר"ן, עדיין יש לפקפק בראיה זו, חדא שהרי בתוך אותה משפחה ישנם גם אנשים קטנים שאינם מחויבים בהצלת נפשות, ואם כן מהיכי תיתי לחייב אותם להתבזות בעבור הצלת אותו אדם [וכן העיר הכלי חמדה שיובא בסמוך]. ועוד יש לפקפק שהרי מבואר בראשונים (מאירי, מגן אבות, הענין התשעה עשרה, עמוד קכד [במהדורה החדשה]) שטעם האיסור הוא לפי "אין הדבר ברור אם ימות בכך אם לאו ואף כשיאמרו לו הרופאים אין לו תקנה אלא בכך כמה שערים יש למקום לרפאות מה שאין נראות לרופא וכמה בני אדם מתים בפניהם ורפואתם קרובה וכמה שאין דנים אותם למיתה והם מתים בפניהם ומאחר שהדבר אינו ברור וכן שאין בו גזום הריגה אין ראוי להתירן מחמת הנאת עצמו".

אלא שבכלי חמדה (כי תצא, אות ו ס"ק ה, עמוד קצא – קצד) שהביא את דברי הירושלמי (שבת יד, ד; עו, ב) שמחלק להדיא בין נתן בה עיניו בעודה פנויה ועתה היא פנויה שאז מותר לעשות כן, לבין אם עתה נעשית אשת איש שאז אסור, ומבואר מדברי הירושלמי שאכן רק משום פגם משפחה אין אוסרים עליו להתרפא בה [וכן משמע מהרמב"ם (יסודי התורה ה, ט) שכתב אפילו היתה פנויה, וכן דקדק הסדר משנה שם]. וכתב לבאר שאולי הירושלמי לשיטתו [שהובאה לעיל] שאדם צריך להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבירו, ואם כן כל שכן שצריך למחול על בזיונו. אבל הבבלי לשיטתו שאין אדם מצווה להכניס עצמו לספק סכנה, אף לידי ביזיון עצמו אינו מחויב.

על כל פנים היוצא מדברינו שאותם שוטרים לא היו מחויבים להכניס עצמם לספק סכנה ולקבל מכות מהנוגשים, בשביל להציל את הפועלים היהודים שנתונים

שאלה בא לידם אלא שעכבוהו בעד תביעתם שיש להם כנגד שכר שכיר שעבדו אותם, ובנו כמה בנינים, וכשיבואו לחשבון ידייקו החשבון וישלמו להם המצריים מה שנוגע להם, עכ"ל, וכ"כ עוד כאן וז"ל, ונצלתם וגוי' כאן רמז היתר הצלת אדם ממונו מאנס. [והרי כן מבואר בעובדא דגביהה בן פסיסא סנהדרין צא, א דכשבאו בני מצרים לתבוע הכסף וזהב שנטלו, אמר להם תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא]. וכן משמע ברבינו בחיי, ועיי' מהרי"ל דיסקין להלן יב, לה.

אמנם בספורנו פי' דאע"פ שיקבלו מהם הכל דרך השאלה, ויהיו חייבין להחזיר, מ"מ יקנו אחר כך את הכל בדין, משום שלל מלחמה, כשרדפו אחריהם ומתו.

ומצינו פירוש אחר במילת "ושאלה" וז"ל הרשב"ם, ושאלה אשה משכנתה, במתנה גמורה וחלוטה, שהרי כתיב ונתתי את חן העם, כמו "שאל ממני ואתנה גוים נחלתך" זה עיקר פשוטו ותשובה למינים, עכ"ל, וכן פי' בהרחבה הכלי יקר, [ועיי"ש שפירש מה שנאמר (להלן יב, לו) "וישאלו"ם היינו שמצרים התחילו לתבוע מהם שיקבלו מהם מתנות, כל כך מצאו חן בעיניהם].

והנה לפי האוה"ח דנטלו מהם דרך שאלה ועיכבוהו בעד תביעתם שיש להם על שכר עבודתם, יל"ע דהנה הרדב"ז (ח"ג סי' תתקכג) כ' לענין שאין ראוי לאדם לעכב פקדון המופקד אצלו עבור חוב שיש להנפקד, ואם עכבו לא נקרא איש אמונים, וז"ל, וזהו לא ראיתי אותו בתלמוד מפורש וראיתי אותו בספר הזוהר, כמדומה לי שהוא על פסוק חדשים לבקרים רבה אמונתך, קיימו וקבלו שאין אדם נפטר מתוך שינה, אלא אם הגיע זמנו למות והוא ישן מחזירים לו נשמתו וניעור משנתו ואח"כ נוטלין אותה הימנו, מפני שבשעה שאדם ישן מפקיד נשמתו ביד הקב"ה דכתיב בידך אפקיד

תשובה: כי חשש שאם יגזור על הבנות אז יפרשו מנשותיהם ולא יולידו לא זכרים ולא נקבות כי יאמרו לשוא הם עמלים. (הגדש"פ אורח חיים לבן איש חי עה"פ וכל הבת תחיון).

ותתצב אהתו מרחק לדעה מה יעשה לו: [פ"ב, פ"ד].

שאלה: מי שמר על תיבת משה כשהונחה ביאור.

תשובה: ארונו של יוסף הצדיק. (מנחה בלולה עה"פ מילדי העברים).

ותקרא שמו משה ותאמר פי מן המים משיתהו: [פ"ב, פ"י].

שאלה: למה בחרה התורה לקרוא את שמו משה והלא גויה נתנה לו שם זה.

תשובה: שם משה מתורגם מלשון מצרים בלשון הקודש ושמו בלשון מצרים היה מוניוס וכ"כ בספר עבודת האדמה הנעתק מלשון מצרים אל לשון קדרים גם ככה בספרי חכמי יון אולי למדה בת פרעה לשונינו או שאלה. (עי' ראב"ע). ע"ע בדעת זקנים שכתב שהיא קראה בלשון מצרי שם שמשמעותו משה והתורה קראו משה בלשון עברי ד"א שלמדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים וכן מצינו שקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח. (ועיי' בילקו"ש רמז קס"ח דאיתא שאביו קרא לו חבר, כי בעבורו חבר עם אשתו אשר גרש. ואמו קראה לו יקותיאל כי קותהו אל שדיה ושיבהו האלהים אליה ואחותו קראה לו ירד כי בעבורו ירדה אחריו אל היאר לדעת מה יהיה בסופו ואחיו קרא לו אבי זנוח לאמר זנוח אבי את אמי והשיב בעבור זה וקתה ומניקתו קראו לו אבי סוכו לאמר כסוכה הוצפן שלשה חודשים מפני בני חם וכל ישראל קראו לו שמעיה בן נתנאל כי בימיו שמע אלהים את נאקתם מיד דוחקיהם).

וימת מלך מצרים. [פ"ב, פכ"ג].

שאלה: מדוע אומר וימת מלך מצרים והרי אין שלטון ביום המות.

תשובה: י"ל ע"פ מדאחז"ל במדרש [שמו"ר פ"א] דמה דאמרה תורה וימת אין הכוונה כפשוטו מיתה ממש אלא שנצטרע ומצורע חשוב כמת לכך נאמר וימת מלך מצרים ולא וימת פרעה כנאמר אצל דוד ויקרבו ימי דוד למות ולא נזכר בו מלך. (עי' חנוכה התורה פ' שמות אות נ"ג).

להערות והארות: sarshalom074@gmail.com

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

ו) עיכוב פקדון לפרעון חוב

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וגוי ונצלתם את מצרים (ש ג, כב)

המפרשים עמדו לפרש ענין "שאלה" זו, דבפשטות היינו שישאלו מהם חפציהם דרך השאלה, ומה שלא השיבו השאלה זו כי האוה"ח (פס' יח) וז"ל, גם השאלת הכסף וגוי אין בו דבר שקר, כי בתורת

בכלל ד' הזוהר שלא לעכב פקדון כדי לפרוע חובו. ושו"ר באילת השחר פ' בא (יא, ב) שכי' להעיר כן ע"ד הקצוה"ח.

נאולי י"ל דשאני עכו"ם דכמו דהפקעת הלואתו מותרת, כך ליכא גביה להא מילתא שיהא נאמן בפקדונו, אכן לכאוי אינו תלוי במה דמותר ליטול הממון, שהרי כל עיקר הדברים נאמרו היכא דמצד זכויות הממון יכול לעכב הפקדון, וצ"ע.

והנה בחכמת שלמה על אתר הקי' ע"ד הקצוה"ח דהא בש"ס מבואר דהוא היתר גמור, דאיתא בשבת קמח, ב לענין הלואת יו"ט רבה בר עולא מערים איערומי, ופירש"י, לאחר יו"ט לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו, א"כ דמעשה רב דעביד הכי, ודאי מותר לעשות כן.

וכי הגרש"ק לחלק, דאפשר דהיכא דבא לידו בפקדון ממש גרע, דדוקא היכא שמתחילה לא התכוון לפקדון כלל רק להערמה בעלמא, אז ל"ש לומר דצריך לעשות השבה מעליא כיון דלא נתכוין לפקדון רק להערמה, אבל היכא דתחילה נתכוין לפקדון ממש ולא לעכב, אז כיון דבא לידו בפקדון כבר צריך לעשות השבה מעליא ובזה אין רשאי לעכבו.

ואמנם מה דכי לחלק בין נתכוין הנפקד לפקדון, להיכא דלא היה אלא להערמה ולא נתכוין לפקדון, דאז ליכא לד' הזוהר ויכול לתפוס בשביל חובו, הנה הגם דכיון שלא פירש כן בהדיא שתופס לחובו, רק שהערים ואמר שיהא אצלו לשאלה ופקדון, וא"כ הא הוי דבר שבלב ונתחייב בזה כדין נפקד (עי' שו"ת בית אפרים חו"מ סי' עו), מ"מ י"ל דלענין ד' הזוהר כל שלא נתכוין לפקדון, אין בעיכוב החפץ לחובו שלא יקרא איש אמונים, ואף שחבירו סבור שקיבל בשביל פקדון, סו"ס תלי בדידיה שיהא נאמן בפקדון שקיבל עליו לשומרו, דענין ד' הזוהר אינם משום ניהוג בין אדם לחבירו,

רוחי וכו' מכאן אתה למד שהפקדון אין לעכב לשום סיבה ואם עיכבו לא נקרא איש אמונים ואינו הולך בדרכיו יתברך, עכ"ל.

[יצויין לפיוט "אודה לקל" - "הנאמן בפקדונו, יחזירנה לו כרצונו, איש לא גוע בעונו" והיינו שלא גוע בעונו מתוך שינה טרם הושב פקדונו].

וכ"כ הקצוה"ח סי' ד לענין עיכוב פקדון בשביל חובו, וז"ל, מדברי הזוהר מבואר דהוא איסור גמור עיי"ש פרשת במדבר (קיט, א) פתח ואמר ה' אורי וישעי וכו' ובר נש בעי לאקדמא ולמפקד פקדונא דנפשיה, כפקדונא דבר נש דיהיב פקדונא לאחרא דאע"ג דאיהו אתחייב לגבי יתיר מההיא פקדונא, לאו כדאי לאתאחדא ביה, הואיל ופקדונא אתמסר לגביה, ואי יסרב ביה ודאי נבדוק אבתריה דלאו מזרעא קדישא הוא ולא מבני מהימנותא וכו', עיי"ש, ויש לזה פנים על פי נגלה והוא שיטת הריטב"א פרק הכותב דהיכא שבא ליד הנפקד בתורת פקדון צריך למיעבד השבה מעליא, ועי' ש"ך סי' נח סק"ט, ולכן בעל נפש ירחיק מזה, עכ"ל.

וביערות דבש (דרוש א) בביאור ברכת מודים שבתפלת שמו"ע "על נשמותינו הפקודות לך" כתב בזה"ל, וביחוד יתן הודאה על החזרת נשמתו, כמבואר בזוהר (ח"ג קיט, א) האי מאן דיהיב פקדון לחבירו והוא חייב לו, הלא תופס הפקדון בשביל החוב, ואנו מפקידין כל לילה הנשמות בידו, ומחזירן לנו בכל יום, ואינו תופסן בשביל מה שאנו חייבים לו בעו"ה רוב החובות, ולכך אמר הזוהר, שיש ללמוד הימנו שאין לתפוס פקדון חבירו אפי' הוא חייב לו חוב, ומאן דתפס ליה ביה הימנותא קדישא, ולכך אנו צריכים להודות ולשבת.

והנה בהאי דושאלה וגוי' היה הציווי שישאלו מן המצרים ואח"כ יעכבו ממון זה לפרעון חובם, והעירני ידידי הרה"ג ר"צ כהן, דיל"ע אי כה"ג ישנו

דרכה בר בר חנה תברו ליה הנו שקולאי חביתא דחמרא, שקל לגלימייהו וכו', ועיי"ש דהכריח דודאי לא תפס לגלימייהו אחר ששברו החבית, אלא שמתחילה הניחום אצלו לשומרם, ולאחר ששברו החבית עיכב הגלימות לתשלום הנזק, [וכן נקט באגרות משה חו"מ ח"א סי' ס ד"ה ומדויק], ומעתה יקשה ע"ד הקצוה"ח דחזינן גברא רבה דעבד הכי.

ויצא לחלק, דלא נאמרו ד' הזוהר שלא לעכב פקדון אלא כשבא לפרוע בו חוב הלואה, אבל לתשלום נזק שפיר מצי לעכב פקדון, דלגבי חוב הלואה מצינו שהקפידה התורה בציווי "לא תבא אל ביתו וכו'" שנאמר רק לגבי חוב הלואה.

ואמנם עיקר חילוק זה צ"ב, דהרי מקור הדבר הוא מדרך השי"ת שכשאדם מפקיד נשמתו ביד הקב"ה, למרות חובותיו מחזיר הנשמה, והלא אין זה ענין של חוב הלואה, ואמנם מצינו שהקפידה התורה בציווי לא תבא אל ביתו וכו' דוקא לגבי חוב הלואה, מ"מ לענין נאמנות בפקדון מני"ל לחלק. אכן יש להביא דמצינו להדיא כענין זה לגבי הלואה עה"פ בפ' משפטים "אם חבול תחבול וגו'" (כב, כה) שהביא רש"י ממדרש תנחומא (פטי"ז) אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך, אף אתה טול והשב, ע"כ, והרי דינים אלו נאמרו רק בהלואה ולא בשאר חובות.

ועפ"י תי' מרן הגרי"ש דחלוק עובדא דרבב"ח דעיכב פקדונם לתשלום נזק ואין בזה משום ד' הזוהר שאין לעכב פקדון לפרעון חוב. וכן יתיישב לפי"ז הך דרבב"ק דף מ' דאיירי בשור שנגח, ולהכי שפיר יכול השומר ליתן השור המופקד אצלו לניזק בחיובו של המפקיד משום שיעבודא דר"נ.

ואשר לפי"ז יש לדון לגבי עיכוב ממון המצרים לתשלום עבודתם של ישראל, דה"נ כיון דחוב זה

אלא מדה והנהגה בעצמו שיהא נאמן ולא יעשה שקר בנפשו.

ואשר לפי"ז הנה בשאלת ישראל מן המצרים כלי כסף וכו' הלא מתחילה היה דעתם כפי שנצטוו לשאול על מנת לעכב בחובם, וכדמסיים קרא "ונצלתם את מצרים" [ובאוה"ח כ', כאן רמז היתר הצלת אדם ממונו מאנס], וא"כ שפיר ליכא כה"ג משום ד' הזוהר שלא לעכב פקדון בשביל חובו, משום שנוטל מתחילה שלא ע"ד פקדון, וכמשנ"ת.

[עוד יש לדון אם במקום שלא יוכל לגבות חובו אם לא יתפוס הפקדון לפרעון החוב, דשמא ליתא כה"ג לד' הזוהר, והכא שנאמר שכך יגבו חובם מן המצרים ולא באופן אחר, ויעוי"ש בקצוה"ח דהמשמעות דאף כה"ג שאין יכול לגבות אלא ע"י תפיסת הפקדון, איתא לד' הזוהר.

ועי' תקפו כהן לבעל הש"ך (סי' קט) דמבואר דמותר לעכב עבור ספק חוב של המפקיד. ובהערות מעשה תקפו, (מילואים סי' מד) הקשה לד' הקצוה"ח דדעת הש"ך דאסור לעשות כן. וכי דאי נימא דהיכא דלא יוכל לגבות חובו באופן אחר יהא שרי, אתי שפיר דבמקום ספק מותר לעשות כן].

ב

עוד י"ל בזה, ובהקדם דהנה במה דנקט הקצוה"ח דיש פנים ע"פ נגלה בד' הריטב"א והש"ך דאין הנפקד יכול לתפוס הפקדון בשביל חובו, תמה על דבריו בקונטרסי שיעורים להגרי"ז גוסטמאן זצ"ל (ב"ק סי' טו אות יד) דאיתא להדיא בב"ק מ, ב בשור שנגח בהיותו ברשות שומר, דיכול השומר ליתן השור המופקד אצלו לניזק לתשלום חיובו של המפקיד משום שיעבודא דר"נ, וא"כ כ"ש שיכול לעכבו לעצמו, עיי"ש.

עוד הנה בהערות מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל למסכת ב"מ (פג, א) הקשה בהא דאיתא עובדא

טפי יש לעכב הפקדון בשביל החוב, מהיכא שהפקידו כשלא היה חוב אצלו, וצ"ע.

והנראה בזה בס"ד, דענין הנאמנות בפקדון שכי' הזוהר, שלמדים מדרכיו ית', היינו שהמפקיד נותן ביד הנפקד ומאמינו שלמרות חובו לא יעכב הפקדון וישיבנו לו כרצונו, וזהו נאמנות כלפי החוב שיש להנפקד על המפקיד שלא יגבנו בתפיסת הפקדון.

וא"כ היינו דוקא לענין חוב שקדם להפקדון, שהאמינו כלפיו כשהפקיד אצלו שלא יגבנו בתפיסת הפקדון, אולם לא היתה הנאמנות על חוב שיתחייב אחר הפקדון, וזהו שכי' הרמ"ע מפאנו דליתא כה"ג משום ד' הזוהר.

ולפמשנ"ת יש ליישב מה שהעירו עוד במה דנקט הקצוה"ח דיש פנים ע"פ נגלה בד' הריטב"א והש"ך דאין הנפקד יכול לתפוס הפקדון בשביל חובו, מהא דאיתא בכתובות פד, ב מי שמת ויש לו פקדון או מלוה ביד אחרים ר"ט אומר ינתנו לכושל שבהם, ומבואר ברי"ף שם דהיינו משום שיעבודא דר"נ, הרי להדיא דיכול הנפקד ליתן הפקדון לבע"ח של המפקיד, ומקיים בזה השבה, וא"כ שפיר יוכל לתפוס הפקדון בשביל חובו, וצ"ע.

ולהנתבאר י"ל דאין שייך ענין נאמנות זו אלא כלפי חובו של הנפקד שיש לו על המפקיד, שהאמינו להפקיד אצלו למרות חובו כמשנ"ת, אבל חוב של אחרים על המפקיד הרי לאו בכלל נאמנות זו הם, שלא האמינו עליהם כלל, מצי הנפקד לפרוע חוב המפקיד במסירת הפקדון לבעל חובו משום שעבודא דר"נ, ואתיין שפיר הך דכתובות. וכן הך דבב"ק דיכול השומר ליתן השור המופקד אצלו לניזק לתשלום חיובו של המפקיד משום שיעבודא דר"נ, אתי שפיר דאין בזה משום ענין זה שלא לעכב פקדון לפרעון חוב.

ה

אינו חוב של הלואה, אלא עבור תשלום עבודה, אין בזה משום ד' הזוהר שלא לעכב פקדון לפרעון חוב.

אכן יל"ע בזה, דהנה באהבת חסד (ח"א פ"ז ס"ב) כי דחוב שכר פעולה או שכר שכירות שזקף עליו השכר בהלואה, שם הלואה עליה, וזקיפה מקרי משעה שקבע לו זמן לפרעון, ויש אומרים דמיקרי זקיפה משעה שכתב בפנקסו כל החשבון ביחד, עכ"ד. וא"כ יתכן דברבות הימים לעבודת בני ישראל במצרים כבר נעשה חוב התשלום להלואה, ושוב יהא בזה משום ד' הזוהר. אך יש לדחות דמ"מ כיון דלא קבעו זמן לפרעון ולא רשמו בפנקס, אפשר דלא נזקף למלוה, ולתשלום שכר שכיר יכול לעכב פקדון שבידו.

ג

והנה בפתחי תשובה ע"ד הקצוה"ח הביא מהברכ"י בשם הרמ"ע מפאנו בהגה' על הזוהר, שלא נאמר שלא לעכב הפקדון אלא כשקדם החוב להפקדון, אבל כשקדם הפקדון להחוב, שפיר דמי לתפוס הפקדון לפרעון החוב.

ולפ"ז כתב בקונטרסי שיעורים דיש ליישב הך דבב"ק בשור שנגח בהיותו ברשות שומר, דיכול השומר ליתן השור המופקד אצלו לניזק לתשלום חיובו של המפקיד, והיינו דכיון דחוב זה נתחייב המפקיד כשנגח שורו לאחר שהפקידו אצל השומר, הא לפי"ד הרמ"ע מפאנו ליכא בזה משום ד' הזוהר.

וכך יש ליישב עובדא דרבה בר בר חנה, דכיון דחובם בתשלום החבית הרי נתחייבו רק לאחר שהפקידו בגדיהם, א"כ ליכא בזה משום הך שלא לעכב פקדון לפרעון חוב.

ד

אמנם בקונטרסי שיעורים שם העיר ע"ד הרמ"ע מפאנו דאיפכא מסתברא, דאם קדם החוב לפרעון

והנה באילת השחר ב"ב ריש לג, א עמד בהא דאיתא שם דרבא בר שרשום הוה ליה קרקע במשכנתא דסורא [היינו דהמלוה אוכל מן הקרקע ועולה לפרעון החוב], ומלבד חוב זה היה לו על הלוח חוב נוסף, וכשמת הלוח, כיון שאינו יכול לגבות מיתמי אלא בשבועה, לכן רצה לעכב קרקע זו ולאכול ממנה לפרעון החוב הנוסף, עיי"ש. והקשה באילה"ש דהנה רבא בר שרשום שהוא אמורא ורצה לעכב קרקע המופקדת אצלו כדי לגבות בה חובו, ויקשה ע"ד קצוה"ח דנקט

דאין לעשות כן. (וציין לזה באילה"ש עה"ת פ' בא יא, ב).
ויש לדון ליישב, דהכא לאו כפקדון דעלמא הוא, משום דכל עיקרו אתי לידיה בתורת משכון ולשם פרעון חוב, ולכך אין זה בכלל הנאמנות שיש להמפקיד על הנפקד שלא יגבה חוב מממון זה. עוד העירוני לדון, דיתכן דאין שיך ענין נאמנות זו אלא כלפי המפקיד עצמו, שיחזיר לו פקדונו למרות חובותיו, אבל כלפי יורשיו של המפקיד ליכא לענין נאמנות זו.

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יהואל הלוי נוביק שליט"א

שובו בנים שובבים – ארפא – משובותיכם

ימי שובבים הם ימים של התעוררות לתשובה ולדביקות בתורה, כאשר בני ישראל היו במצרים – ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם – וזכו לצאת משם – עם סגולה... וכדכתיב בתחילת פרשת מתן תורה, והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי הארץ.

וכל יהודי באשר הוא, אם יתאמץ יהיה הוא עצמו ראוי לשאת את התואר עם סגולה. וכן אנו אומרים בפיוט לכה דודי, תוך אמוני עם סגולה, כי אכן אנו עם סגולה.

אמנם במה אנו נחשבים עם סגולה, ומה כל כך יקר אצלנו, והתשובה היא, הנשמה, כי היא כידוע חלק א' ממעלה, וכבר האריכו הכפרים הקדושים בענין הנשמה והנורא והמיוחד הזה, שאלמלא מקרא כתוב אז אפשר לאומרו, אבל דברי חז"ל מלאים בזה, וכך אנו אומרים בכל יום בבוקר, אלוקי, נשמה שנתת בי מהורה היא.

ואולם מהו תפקיד הנשמה הנבונה כל כך, שהיא כפי שכתב החסיד הרבינו יונה בספרו שערי תשובה, – חכמת לב וטובת שכל – להכיר הבורא וליראה מלפניו ולמשול בגוף ובכל תולדותיו, כאשר המושלה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים. וכמ"ש כל זה בשערי תשובה שם בשער הראשון. והיינו שאם אנו ממשילים את הנשמה על הגוף וכל תולדותיו, אזי לא רק הנשמה של היהודי מיוחדת היא, כי אם גם הגוף שלו, גוף מרוחם ואציל יותר. ועליו אפשר לומר, ראו בריה שבראתי בעולמי.

והנה כאשר מתבוננים בענין יציאת מצרים, איך הקדוש ברוך הוא כביכול, בכבודו ובעצמו הוציאנו ממצרים, ככתוב בפרשת בלק, קל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו. הרי זה ממש מחמם את הלב לעבודתו יתברך, איך שהמקום ברוך הוא קרבנו לעבודתו, וכך אנו נהנים לומר בליל הסדר, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

והנה ימים קדושים אלו, דימי השובבים"ת, כאשר זוכים ומנצלים אותם, אפשר להשיג בהם הרבה. כי על כן יש ויש בימים אלו סיעתא דשמיא עצומה להשיג התעלות והתרוממות כידוע.

והנה מפורסם בספרים הקדושים שעיקר החיזוק הנצרך תמיד ובפרט בימים קדושים הללו, הוא החיזוק בעמל ויגיעת התורה, כי הוא באמת תכלית היינו, כמבואר בחז"ל במקומות אין מספר, ובתפילת ערבית אנו אומרים בכל ערב מימות השנה, כי דם היינו ואורך ימינו.

וכמו כן יש לחוסף חיזוק מיוחד, בענין תיקון המדות הטובות, שזה ממש הופך את האדם למישתו אחר, כנדע. וידוע מהגר"א זצ"ל שעיקר מה שנברא האדם הוא כדי לתקן את מדותיו, ואם לא כן למה לו חיים.

והנה מצינו שבתיה בת פרעה זכתה להכיר בוראה, ולרחוץ מגילולי בית אביה, ולכן הלכה אל היאור, וזכתה להציל את מושיען של ישראל. וכאלו הקב"ה מראה לה, שזכתה להגיע לדרך האמת, ולכן בדווקא היא היתה השליחה להצלת משה רבינו ע"ה בבית פרעה, ועד כדי כך שהקב"ה קרא למשה בדווקא באותו שם שנתנה לו בתיה בת פרעה.

והנה בסוטה י"א ע"ג ותתצב אחותי מרחוק פסוק זה נאמר על השכינה, ותתצב שנא' ויבא ה' ויתיצב, אחותי שנאמר אמור לחבמה אחותי את, מרחוק שנאמר ה' נראה לי, לדעה כי קל דעות ה', מה יעשה כי לא יעשה ה' דבר וכו', והיינו שבכל המעשה עם משה רבינו ע"ה ראו שכינה, וכמו כן כאשר זוכים רואים זאת בכל זכירת יציאת מצרים, וכתוב אנוכי ה' א' המעלך מארץ מצרים הרחב פך ואמלאהו. והיינו שגם בזמנינו יתכן לזכות ליציאת מצרים ע"י הרחב פך, שזוכים לואמלאהו.

זהו שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם, שישנה סיעתא דשמוא שהקב"ה מסייע לשבים, ואפילו כאשר אין יד טבעם משגת, כמו"ש ר"י בשערי תשובה בתחילת ספרו. והנה כתיב מי כה' אלוהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ. מקומי מעפר דל מאשפות ירים אביו, להושיבי עם נדיבים וגו' מושיבי עקרת הבית וגו'. בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוטו. ו"ל דכותב הכותבים להראות שהקב"ה מקימו מעפר דל, הזה הרי היה ביציאת מצרים שהיו עם ישראל כמו דלים בעפר ואביונים באשפות, והקב"ה הגביהם למתן תורה ולארץ ישראל ולבית הבחירה, וע"כ אנו מתפללים לא לנו כי אם לשמך תן כבוד, וכימי צאתנו ממצרים הראנו נפלאות, וע"ז אנו אומרים ישראל במה בה' כי עזרם ומגנם הוא. וכל פסקי ההלל המה תפילות וצפיות לישועה, כי כאשר אנו במצב רוחני ירוד, עלינו להיות מודעים, שיש ויש סיעתא דשמוא, ועל כן נקוה לראות מהרה בתפארת עוז דקדושא בריך הוא, להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כליל יחלופו, וקיי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים.

הנה בשנה זו וזו שעברה, שעברו עלינו מאורעות שלא ידענו כמותן, הרי החובה כפולה ומכופלת להתחזק, שהרי אין ספק שהדברים באו לעורר אותנו לתשובה כדי שנוכח לכפרה. והדיוק הוא בעמל התורה ובתיקון המדות וטהרת הנפש.

הנה מכלל תיקון המדות, אהבת חברים, והכרת פירוד הלבבות. והחלק החשוב ביותר הוא, על ידי שישומר על בריאותו של חברו. שהרי לא יתכן שאדם שמקיים מצוות ואהבת לרעהו כמון, תוך כדי שהוא מוזלל בבריאות של זולתו.

וענין התשובה המיוחדת היא מהיות בנים שובבים, כי השובב הולך בדרך לבו, ולזה רומז ענין השוכב"ם ת"ת. אמנם כתב הרמב"ם פ"ה מה' דעות ה"א כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהן משאר העם, כך צריך שיהיה ניכר במועשיו במאכלו ומושקו, וכי ובדבורו ובהליכתו ובמלבושיו ובכלכלו דבריו, ובמשאו ובמתנו, ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר.

הנה בשביל זה צריך ב' דברים, האחד חכמה והשני מוסר, ועל ידי החכמה אדם זוכה לישר דעותיו, ואילו על ידי המוסר הוא מתקן מעשיו. ואזי הוא יוצא מכלל שובבים. כי השובב אינו נותן לעצמו דין וחשבון על מעשיו ודרכיו, והאדם צריך לרסן עצמו כל ימיו, כמו"ש באגרת הגר"א. וכחיים הזה המצוה היותר גדולה לשים רסן... לבלי להדביק את זולתו...

יהי רצון שתגלים יתפכו לגלויים, והקדוש ברוך הוא יגלה כבוד מלכותו עלינו לעיני כל די ויצמיח לנו קרן ישועה כמחרה בימינו אמן.
 ~~~~~

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעיים מהעבר הלא רחוק

פרק צ"ב "חיים שלום במצב אנוש"

סקירה קצרה:

חיים שלום מגלה כי אליהו ברוחן מחפש אחריו כדי להסגיר לרשויות הצבא, בשל היותו פטריוט גדול של הצבא (כנכה צה"ל) הוא נמלט על נפשו מהטיש של תולדות אהרן, החשש שלו מתחזק לאחר שהחברותא שלו אליעזר שטיינבאק מגלה לו כי אחד בא להציע לו שידוך, ומשיח לפי תומו כי מסר את כל הפרטים שלו לאותו מתעניין אלמוני, חיים שלום מבין שאלהו יודע שהוא נמצא במיר, הוא נמלט מהישיבה בתחפושת של עני מרוד.

מאז הוא מסתובב בכל מיני בתי כנסיות כדי לקיים את נפשו, בתחילה הוא ישן בבתי כנסיות אך הוא מגורש משם, לבסוף הוא מוצא לעצמו נחלה מחסן מוזנח בפאתי מאה שערים, באותו רגע הוא לא יודע שהוא נכנס למלכודת מות, המחסן הזה שייך ליונטי פרגר שונאו בנפש, אם יונטי לא היה חוזר לירושלים היה המקום הנ"ל יכול לשמש לו כמחסה זמני, אלא שיונטי לא התאקלם בתל אביב ולא מוצא לעצמו שידוך לפיכך הוא מחליט לחזור לירושלים בתחפושת חרדית ולחפש את מזלו שם.

מוצע לו שידוך חיפאי, בחורה מתבגרת ממשפחה עניה, השדכן סבור שבמצב הנתון ישמחו לקבל הצעה עשירה מאד, אלא שלשידוך הנ"ל לא מתאים בחור עם תלבושת חסידית, השדכן הוא ר' בורך עקשטיין שדכן מדופלם שידיו רב לו בתחום, הוא מציע לו להתלבש בסגנון יותר אירופאי, יונטי שמוכן לכל כיוון מחליט להתאים לעצמו את התלבושת הנ"ל במחסנו הישן ששימשה לו בעבר כמקום לתחפושות בעת שרקד בכל המחנות של אז, הוא פונה אל המחסן ומגלה שמנעול חדש הושם על הדלת למניעת פולשים, דבר זה מצית בו חמה עזה, ישנו אדם שפלש למחסן שבבעלותו, הוא מחליט שבאחד הימים הוא יעשה סדר בעניין.

האם חיים שלום יצליח להינצל מטרפיו של יונטי הרשע? את זה נגלה בפרק הזה.

~~~~~

יונטי חש שעולמו חרב עליו, הוא לא הצליח במלאכת ההונאה בכי הוא זה, מי שתוהה על קנקן חש שהוא ריק מכל, הכסף לא יענה את הכל, לא במחנה שלו ולא במחנה אליו עבר, הוא עשה את שטות חייו שפרק עול בפרהסייה וברח למחנה החוטאים, בכך כרת את העץ החסון עליו היה יושב, אם היה נותר במחנה, היה אביו עושה כל מאמץ שימצא איזו משפחה ירושלמית טובה שתסכים להשתדך עמו, כבר היו הרבה בחורים שלא היו סחורה למהדרין, תכשיטים כמוהו, הלימוד לא היה הצד החזק שלהם, לבסוף כולם מצאו שידוך, כי המשפחה מחפה על הרבה חסרונות ותמיד יודעים לקשט את הבחור שלא יראה ערטילאי לחלוטין.

(הייתי פעם בשבע ברכות של בחור אומלל שבקושי ידע "בחייכון וביומייכון" והנה להפתעתי הרבה "קמו בוגיה ויהללוה" חבריו משבחים אותו כארי במסתרים, אחד המספידים ידע לספר על החתן דגן שנדד שינה מעיניו ועשה לילות כימים וסיים כמעט את כל הש"ס [חוץ ממסכתות ענ"י ואביון] עם כל המפרשים. כלומר, בקי נפלא הוא בשוטנשטיין ומתיבתא עד לובלין בשפה ברורה, בעיקר בחלק העליון, הוא תיאר זאת בכזו טבעיות, עד שאף אני השתכנעתי שקרה עמו נס שנולד מחדש, אולי אף הוא כגאון מהר"ם שיק ז"ע שהעיד על עצמו שהיה הבחור הכי חלש בכל ישיבות הונגריה, אבל עלה ונתעלה כאחד מטובי תלמידי החת"ס ז"ע, כידוע שהגאון הנ"ל סיים מ"ב את הש"ס בעיון וכתב תשובות בכל שטחי התורה, אולי ק"א אירע בחתן דגן? רק אחרי שהחתן קם להודות למספידים, חזיתי שאותו "יענקל נאר" נשאר כקדמותו)

אבל יונטי שרף את כל הגשרים עם משפחתו, אצלם היה מת לחלוטין, הוא ניסה כמה פעמים ליצור קשר עם אחיותיו סבור היה שהן לא תחרמנה אותו כאביו, אבל הוא לא קיבל כל מענה, אחת מאחיותיו טויבא גיטל שהייתה בעלת לשון חדה כתער אמרה לו במילים חדות "פון אונזערע זייט ביסטו א'טויטער שוין פופציג יאהר- מבחינתנו אתה כבר מת חמישים שנה"

"וואס האב איך געטאן אזוי שלעכטס וואס מ'פירט זיך צו מיר אזוי הארט? מה עשיתי כל כך רע שאתם מתייחסים אלי כן?"

"מיט א'טויטען שפארט מעהן זיך נישט, עם נפטר לא מתווכחים, השיבה לו האחות בחדות ומיהרה לנעול בעדו את דלת ביתה.

אחות אחרת אמרה לו: "דו וייסט אז צוליעב דיר האט נישט טאטע קיין 'קדיש' נאכען אונדערט און צוואנציג, ביסט געווארן א'משומד אונז האבען געזצין אויפ דיר שבעה, אזוי ויא אויפ א'נפטר-אתה יודע שבגללך אין לאבא קדיש אחריו אחרי המאה ועשרים, אתה משומד וישבנו עלך שבעה כעל מת".

יונטי היה בהלם מוחלט מהתגובות החריפות של אחיותיו, הוא לא שיער שמשפחה יכולה לנדות אחד מבני המשפחה עד כדי להחשיבו כמת שנשכח זה חמישים שנה, האם כך נוהגים בן משפחה אפילו אם עזב את הדת? האם יצחק ריחק את עשו? הוא דאג לו לפרנסה בשפע ולא הכריז עליו שמבחינתו הוא מת גמור.

טריקת הדלת הזו הגבירה שונאתו למחנהו הישן, הוא אחז שהם רעים במידותיהם ולא יכולים להבין שיש חלושי אופי שלא מסוגלים לשמור על מצוות הדת. ישנה אמרה ידועה באידיש "בלוט איז נישט קיין וואסער" (דם זה לא מים) משמעותו שתמיד משפחה עוזרת אפילו במצבים הכי קשים, אבל כאן הייתה הרחקה מוחלטת שגרמה לו להדק את הקשר עם המחנה החילוני, אלא שלבסוף גילה ששם "בלוט איז וואסער" דם נחשב כמים, אדם לאדם זאב, כל אחד חושב רק על עצמו, הם רוצים רק את כסף אבל אורח הם מתעבים מכל הלב! דבר זה הביאו שוב לבלבול, איפה יהיה כעת מקומו? לבסוף הימר על חזרה למחנה כדי למצוא שידוך.

אך עתה לאחר המכה האחרונה, כשראה שגם משפחה דלפונית כשפילמן אינה רוצה להשתדך עמו תפס את גודל צרתו, אין לו קרוב וגואל, כאילו אכן מתה כל משפחתו או נספתה בשואה [כפי שסיפר] הוא לא יכול לדפוק על דלת בית הוריו ולומר שחזר בתשובה שלימה ויבקש ברחמים שיחזירו לו יחס. לאחר כל מה שעבר, קשה להאמין שיאמינו לו שחזר בתשובה ומבקש את קרבתם, הם יאמרו שעושה הכל רק למראית העין, אחרי כל מה שעשה הם יאחזו אותו כמשומד גמור ה' ירחם ואין להם שייכות עם אדם כזה לעד.

אם כך סוברת משפחתו, מה יאמרו אחרים? מי ירצה לקחת בחור שירד לשאול תחנית, רק אם יעשה תשובה שתהדהד ברבים, רק אז אולי יוכל לקחת איזו משפחה שמתקשה מאד בשידוכים. עתה הבין שבדילוגים שלו הפסיד את כל המחנות, הוא לא ימצא את עצמו בשום מקום, אבד עליו הכל, מי יתן מותו מחייו.

הוא הסתובב בביתו שעות ארוכות פצוע אנוש, בשל אהבתו העזה לממונו לא היה מסוגל לשבר כלים בחמתו, אבל הוא חייב לפרוק את זעמו על מישהו, אם לא, תיטרף עליו דעתו. אבל הוא לא יכול להתנפל על עוברי אורח שלווים ותמימים שלא עשו לו כל רע.

לפתע נזכר בפלישה שנגעשתה במרתף הסתרים העלוב שלו, עליו לראות מי זה שהעז להשתלט על המקום, הוא לא יצא נקי מתחת ידיו, הוא יראה לו מה זה לרשת אותו בחייו. עתה חש מעט רוגע, יש לו כעת תעסוקה שתבריא ממנו את המחשבות הדיכאוניות שמנסות להשתלט עליו ולכלות אותו לחלוטין.

חרש באמצע הלילה יצא יונטי לכיון המחסן. לרוע מזלו השתנה מזג האויר מאד, ירושלים שעד לתקופה האחרונה הייתה כמעט קיצית שינתה פניה, רוח מקפיאת דם נשבה ברחוב, השמים היו מכוסים בעבים כבדים, נראה כי בכל רגע עומדים לרדת מטחי

גשמים עזים שישטפו כל דבר שבדרכם. יונטי הידק את בגדיו לגופו, כדי שהרוחות לא תצננה אותו, איש לא נראה בחובות, הן בשל השעה המאוחרת ובעיקר בשל מזג האויר הקשה, אבל את יונטי זה לא עצר, הוא התקרב למטרה.

כשהגיע למחסן ראה שהמנעול הוסר מעל הדלת, אות הוא שנפש חיה נמצאת במקום. הוא ניסה לפתוח את הדלת אבל הדלת הייתה נעולה מבפנים, הלה נעל את עצמו מבפנים, כנראה שהתקין לעצמו מנעול, הדלת לא הייתה חסונה, אם היה מתעקש יכול היה אולי לפרוץ את הדלת, אבל היא לא הייתה נכנעת בקלות, דבר אחד ברור שאת השוכן במחסן היא הייתה מעירה, אין לו כל מושג מי מסתתר במקום, עני חלוש ונכה רוח, או אולי אדם קשה יום ובעל כוחות שיכול לפגוע בו פיזית.

יונטי נואש, עיניו הצטעפו בדמעות רותחות, לפתע חש כמה עולמו עלוב, הוא נגע בכף הזהב ורווה הרבה מתענוגות העולם, אבל הכל הבל הבלים, הוא נותר אדם בודד ועלוב אף אחד לא רוצה אותו, יש לו את הרצון הבסיסי שיש לכל אדם, להקים משפחה ולהותיר המשך אחריו, לא להיות כעץ ערער במדבר, מי יודע אולי אותו אדם שמסתתר במחסן, פחות עלוב נפש ממנו, אמנם אין לו בית רחב ידיים, עליו להסתפק במחסן במשיכה, אבל יתכן שיש לו משפחה, אם כן הוא עשיר, הוא לא בודד לחלוטין בעולם, לעומתו הוא העשיר ימות ערירי חדל, מה יועילו לו נכסיו הרבים שיעברו אל אדם שלא טרח ועמל בהם... ואולי בשל חוסר יורש יקברו בבנק.

(אנקדוטה מדהימה שנודעה לי מכלי ראשון, ממחישה את העניין. יהודי בשם בן שלמה קיבל יום אחד הודעה מוזרה במייל מעו"ד בעל שם מוזר מאחת המדינות גוטו- אויף אלע גוטע אידען-מדינה נדחה בקצה אפריקה, מסתמא לא יודעים אוזותיה דבר, הוא שאל את בן שלמה, האם הוא מוכן להמציא לו את פרטיו המלאים, שכן במדינתו ישנו אדם עשיר ביותר ממוצא יהודי עם שם דומה, הוא היה אחד מגדולי המהנדסים שהתעשר עושר רב בשל שלל עסקאות ותעסוקות שהיו לו במקום, לפני יותר מעשר שנים נספה הלה בתאונה עם אשתו ובתו היחידה, ה' ירחם, אותו עו"ד הוא האפוטרופוס על נכסיו, הוא מנהל חיפושים בכל העולם כדי למצוא יורשים אבל מאמציו עלו בתוהו. והנה מישהו המציא לו את הכתובת מייל של אותו בן שלמה, יתכן שהוא היורש היחיד שנותר בעולם, הוא מבקש שישלח לו בדחיפות את הפרטים שלו ואת פרטי חשבון הבנק שלו כדי שיוכל להעביר לרשותו 45 מיליון דולר לחשבונו, אם עד 21 יום לא יעביר את הפרטים תלך כל הירושה לאבדון, הכספים יולאמו על ידי המדינה, הוא ניסה לדבר על לבו של האיש, כדאי לך, ישאר ברשותך לכל הפחות 50% תהיה עשיר בן לילה.

אותו אדם לא התפתה, כל הסיפור נראה לו מוזר וכי משפחת בן שלמה כה קטנה?! הוא יכול להמציא לאותו עו"ד לכל הפחות עשרה שמות, למה נראה לו שהוא היחיד? איך יתכן שאין קרוב או גואל עד ליעקב אבינו חוץ ממנו, הוא לא מאמין בעסקים שמריחים 'עוקץ חריף' כבר היו דברים לעולמים (יש לזה שם - העוקץ הניגרי) אנשים התפתו והפסידו כספים רבים, הוא דחה את דבריו מכל וכל, אבל נותר עם סיפור עסיסי בידו.

לי שימש הסיפור כמשל מדהים, גם אם נאמר שהכל הבל ורעות רוח של איזה אדם שמתח אותו או אותי, אבל זה נתן לי נקודת מחשבה, שיכול אדם לעמול ולעשות כסף במשך כל החיים וברגע אחד הכל איננו, הכסף שוכב בבנק למעצבה כבר שנים טובות ואין איש נהנה בעולם מכל הכסף הזה.

"מה יתרון לאדם בכל עמלו שעמל תחת השמש" ממחיש את כל הכתוב בקהלת על כל אלו שטורחים בלי סוף להרבות נכסים ולא נהנים ממנו בכי הוא זה, על מה אנשים רצים כמטורפים להרבות נכסים שיתכן שכמעט ולא יהנו ממנו).

יונטי שב לביתו כעוס מאד, הציקה לו המחשבה שכל מה שהוא עושה לא הולך לו, התסכול גבר בו, לפתע נעשה חשוב לו מאד מי שם עינו על החורבה שאינה אפילו עשירת הפרומיל מכספו הרב. לאחר מחשבות רבות החליט שיניח לו מארב, הייתה גומחה בקרבת החורבה בה יכול הוא להסתתר ולעקוב אחרי השוכן המסתורי. ברגע שמזג האויר ישתפר יבצע את המעקב, אבל לאחר מחשבה חשב שיעשה הכל לברד את זהות הפולש, גם אם יהיה מזג אויר קשה הוא חייב לדעת מי הוא האיש שהעז לחזור לתחומו ולכלות בו את חמתו.

ומה קורה עם חיים שלום באותם ימים?

החיים הקשים שעבר חיים שלום בשבועות הקשים של רדיפה אין סופית לא היטיבו עמו, בימים האחרונים החל לחוש חולשה נוראה בגופו, כמה שבועות שארוחה משביעה אינה מגיעה לגופו, בשל הפחדים הרבים שהיו לו מהעוקבים, לא היה מסוגל לאסוף כסף במידה מספקת, הוא היה מגיע לבית הכנסת ככפאו שד, עושה סיבוב קצר ומקבץ פרוטות עלובות, אר"ז היה נמלט לנפשו שמא המחפשים בעקבותיו, הוא פחד לדפוק על דלתות הבתים לבקש אוכל, שמא תהיה משפחה שתכיר אותו ותסגיר אותו לידי אויביו, הוא חשש מכל עלה נדף, כל אדם שני הצטייר בעיניו כרודף או משת"פ. מחשבה הציקה לו כל העת, כמה זמן יכול הוא לנהל מסגרת חיים עלובה כזו שגורעה משל קבצן אמיתי? היש טעם להסתובב בצורה כזו עוד כמה חודשים עד שיתייאשו העוקבים, הוא עלול לחלות קשות עקב מחסור באבות מזון נחוצים לקיום בריאות תקינה.

שוב ושוב התרצצו בקרבו מחשבות אובדניות, אולי חלילה יעשה מעשה נואש, בלאו הכי אין לו כל סיכוי בחיים, הוא עשה שרשרת שגיאות ולא רואה את קצה האור במנהרה החשוכה. אבל לאחר מיכן היה מתגבר על תחושת החידלון, אני יהודי ועלי

לזכור שהנשמה ניתנה לי כפיקדון, אני רק השומר שלה ולא הבעלים, אין לי זכות לפגוע בפיקדון, האחראי הבלעדי הוא הבורא והיוצר, ברגע שיגיע עיתי הוא יקח את הנשמה והלוואי שלא במצב שאיבדה את כל תפקידה לחלוטין.

ככל שגובר הקור בירושלים הרגיש כמה הוא חסר הגנה, הכפור חדר באכזריות לדירות שהייתה שקועה חצי באדמה, החלון היחיד שהיה בה לא ניתן לאטימה, השמשה הייתה שבורה ודרכה חדרו קור וגשמים, הוא ניסה לאטום את החלון בעזרת סמרטוט קשיח, אבל זה הביאו למחנק, לא הייתה לו ברירה אלא להניח מגבת קלה שלא היוותה הגנה בעד הקור והגשם, צינת החורף באחרונה הייתה קשה מאד, כל יום שקם ומצא עצמו על הרגליים תמה, היתכן? מהיכן אני מתקיים? הרי מצבי גרוע ביותר, מהו סוד הקיום שלי, האם אני חי מעל הטבע? לא אחת שמע על קבצנים שחיפשו מחסה בפתחי חרדי מדרגות שנמצאו מתים בשל הקור והרעב.

תנאי הקיום שלו שאפו לאפס, לא היו לו בגדים חמים לחמם את גופו בלילות הקפואים, שמיתה ראויה לא הייתה בנמצא, הוא התכסה בכמה בלאי בגדים שעטפו את גופו והניסו במעט את הקור, מלבד הצינה החזקה שהתגברה בחורף הקשה, הטחב והרטיבות במחסן חברו להציק לו מאד.

לילה אחד חזר למחסן, לאחר שלמד בשארית כוחותיו באיזה בית כנסת, הוא היה רעב וצמא, כמעט שלא טעם דבר באותו יום, הרוח הייתה מצמיחה, הוא חש את הקור חודר אל עצמותיו ומסר אותם, לפתע ניתן גשם עז ששטף את גופו שלא היה מכוסה דיו ללא רחם, באמצע הלילה החל להשמיע שיעולים חנוקים ביותר, כל שיעול קרע את חזהו כאילו סכין חדה ננעצת בריאותיו ומנקבת אותן, הכאבים תקפו אותו בגלים, הוא נרדם אחרי שעות של מלחמה על מעט אויר לנשימה.

כשקם בבקר כמעט ולא יכול היה לזוז ממקומו, גופו הצטמרר כאלו קדחת אחזתו, תחושתו הייתה כשל חולה אנוש שנוטה למות בכל רגע, גלי חום וקור עברו בו לסירוגין, למרות הקור העז ששרד במחסן לא חש בו כמעט, לא היה לו ספק שהוא חולה מאד בשל התנאים הקשים בהם נמצא לאחרונה, הוא חייב רופא באופן דחוף שיטפל בו, בדיקה מהירה בכיסו גילתה כמה פרוטות, ספק רב אם יש בהן כדי רופא ותרופות, אבל אולי הוא ירחם עליו ויתן לו את היחס הנאות חצי חינם.

הוא יצא מארמונו המפואר תשוש ורועד בכל גופו, בקושי מדהה על רגליו, לפתע יד איתנה נחה על כתפו.

"אהה...", אתה הפולש החמוד שבחר להתגורר במעונו המכובד, בגלל הערדי מהעיר תקופה ארוכה, ישר כוח על שמירת המעון שלא יתפורר, על כך אומר לך שוב ושוב, ישר כוח על השמירה המעולה, אבל למרות הכל, אצלי לא מתגוררים בחינם, אינני משרד הסעד, יש לשלם שכירות כמנהג ישראל כשרים שאינם נהנים מגזל.

חיים שלום נחרד, זהו כעת מגיע סופו, בקושי הוא מחזיק את עצמו על הרגליים ועתה מגיע בעל החורבה ומנסה לגרש אותו מהמקום היחיד שמצא, או יגבה ממנו כעת שכירות על כל הימים בהם ישב ב'ריבית דריבית'.

"האם נוכל לדבר אחרי כן? עתה אני צריך ללכת לרופא בשל מחלה קשה שפוקדת אותי עקב הצינה, יתכן שאצטוך להחליף מלון לביקור חולים או שערי צדק ולא אצטוך בכלל לדירתך".

"לא...אתה לא תתחמק ממני, אני רוצה ממך כעת טבין ותקילין על המגורים שלך בדירתי היקרה, לא אהיה רשע ואבקש ממך תשלום רק מתחילת השנה, בהנחה שגרת בה מעבר לך".

"טייערער איד, יהודי יקר, רחם על עני מסכן שאין לו פרוטה על הנשמה ועתה גם חולה מאד, כתוצאה מהקור והצינה, אני חולק עליך בהגדרה של דירתך, מקום זה אינו דירה אלא מחסן תת קרקעי שאינו בנוי למגורים רק לשמאטעס סמרוטוטים, מחוסר מעות לא בררתי, אבל בימים סגריריים אלו שימש עבורי מלכודת מוות, הלך איני בגדר 'זה נהנה' אלא 'זה לא נהנה' זה לא חסר' שהרי ביתך נטוש והתקיים בו בהיזר רב הפסוק ו'שאינה יוכת שער' ומבואר בגמ' שבית עזוב מתפורר, ממילא מי שנמצא בו עושה רק טוב לבעליו, כאשר הוא שומר לו על כך,

"את הקול של מי אני שומע? נזעק לפתע יונטי, עכשיו אני מזהה אותך לפי הקול שלך, שלום עליכם חיים שלום פינקלשטיין העילוי הירושלמי לשעבר וגאון התכנון של צה"ל, לא יאומן כי יסופר כי ממרומי תפקידך כממלא מקום סגן הרמטכ"ל הגעת לקבץ נדבות בירושלים, אוי לעיניים שק רואות, עד לכאן הגעת?"

רעדה אחזה את חיים שלום שזיהה עתה את שונאו יונטי, ברגע הראשון לא זיהה אותו בשל לבושו כחסידיא ופרישא וגם קולו נעשה צרוד מאד בשל עישון כבד, אבל כשהשמיע קול צהלה סדיסטי זיהה אותו, גם אם היה מנסה להתחבא, הוא היה בקיא בסגנונות ולפי"ז ידע לזהות קולות וצלילים, גם אחרי שנים רבות שלא שמעם.

קול הצהלה הפראי הסגיר את יונטי הסדיסט, הזיהוי הבהיר לחיים שלום במהירות האור את כל התלבושות הרבות שמצא במחסן, הוא התפלא על עצמו שעד עתה לא קלט שנכנס לטריטוריה של יונטי, אם היה יודע לא היה נכנס למקום, את אשר יגור אירע לו, מן הפח הגיע אל הפחת, יונטי הוא שונאו המוצהר, הוא לא חדל מלקלקל את השידוך שלו, עד שלא ראה שהשידוך נעזב לא הרפה לרגע, עתה למה שלא ישלים את תפקיד התליין עד גמירא?

יונטי ראה את הפחד של חיים שלום בעיניים, זה נתן לו סיפוק עז, לכל הפחות הוא חזק על חיים שלום העמלו הגדול שכל ירושלים רעשה בזמנו לשמעו, גדולות ונצורות דובר בו שהוא יהיה "גאון העולם" עתה הוא מסור לידיים שלו, היצרים השפלים שלו הרגישו הנאה סדיסטית מהסיטואציה האומללה שנקרתה לידו.

אבל גם לבו האכזר הבין שאסור עתה להתעלל בחולה אנוש, הוא ראה את המראה החולני של חיים שלום שרעד בכל גופו והתקשה לעמוד על רגליו כשיש מופלג, הוא חשש שמא ימות לנגד עיניו, שרידי המצפון התעוררו והעידו כי לכל יהודי יש איזה ניצוץ שלא כבה שמבדל אותו מכל גויי הארץ.

"חיים שלום אני מבין שאתה צריך כעת עזרה להגיע ל"ביקור חולים" אקח אותך כעת על חשבוני במונית, כדי שתוכל לקבל טיפול נאות".

חיים שלום לא ידע אך להגיב על השינוי, נעתרות נשיקות שונא, אבל פעמים צריכים לקבל את "וישקהו" עם ובלי נקודות, אחרת לעולם לא יגיע לבית החולים, הוא עלול שבע פעמים למות בדרך. הוא נענע בראשו בחולשה לאות הן, יונטי יצא לחוץ לחפש רכב, הוא לא שיער לעצמו, לקראת מה הוא הולך, למצוא רכב בשעות אלו כמעט ולא היה שייך במציאות, גשם זלעפות ירד ארצה, מי יסתובב בשעות הללו ברחובות, וודאי שלא יראה זנב של רכב בקצה של מאה שערים.

חיים שלום חש שהוא נרטב בכל גופו, הבגדים שעליו לא היו יכולים להגן עליו מהגשם הצולף באכזריות, כקומפוט קיבל את הקור העז שחדר לעצמות, הרוח החזקה נשבה בעזות מעיפה כל מה שנקלע בדרכה.

"אני מבקש סליחה, אני יכול לעמוד ברחוב עד שתמצא רכב, אני חייב למצוא מחסה לעת עתה" לחש ליונטי בחולשה.

הוא לא חיכה לתשובה, הוא גרר את רגליו וחזר למחסן, כל העת רעד כאחוז קורדי"קוס, גופו להט מרוב חום, לפתע חש חולשה נוראה אוחזת בו, ראשו הסתחרר עד שלא היה יכול לעמוד על מקומו, הוא נשען בעיפות על הקיר, לפתע ראה עיגולים שחורים ומסך שחור וכבד יורד עליו, הוא איבד את הראות לחלוטין כסומא, עוד טרם הספיק לצעוק מרוב בהלה, צנח ארצה ואיבד את הכרתו.

כל אותה עת עמד יונטי בגשם הסוחף וחושב לעצמו: האם אני משוגע לחלוטין?! אני מסכן את עצמי בשביל השונא שלי, אפילו לעצמי לא הייתי משתדל כל כך, עשיתי עבורו מעל ומעבר, הייתי צדיק מופלג שלא זרקתי אותו כמו כלב שוטה מהדירה שלי, הוא ב"ה חכם ולמד להסתדר בחיים, שישתדר גם עתה לבד.

הוא חזר למחסן כדי להודיע לחיים שלום כי הוא מתחרט על הצעתו, אבל הוא יראה לו שהוא רחום מאד כלפיו, כעת יהיה נדיב ולא יגרש אותו מהמקום עד שמזג האוויר ישתפר מעט יותר, או יציב בפניו תנאי שכירות כיאה לבעלי בתים חשובים.

כשחזר למחסן מצא את חיים שלום חסר הכרה לחלוטין, יונטי לא ידע מה לעשות, לב רחום לא היה לו במיוחד, אבל הפעם חש שלא מסוגל להיות אכזר כיען וכעורב, מחשבה מהירה עברה במוחו, אולי אם יעשה מעשה של מסירות נפש, הוא יכפר על כל החטאים שלו, הוא מרגיש שזקוק לישועה גדולה, אף אחד אינו חפץ בקרבתו, הוא רוצה בכל מאודו להקים משפחה, אם יעשה חסד לשונא שלו, זה יחשב מאד בשמים, במצב הנתון הוא עלול למות בכל רגע, אם ידאג שיגיע לבית חולים ויקבל טיפול נאות יש סיכוי גדול שינצל.

הוא זכר גירסא דינקותא ממה שהרבה שלו סיפר בחיידר (סיפורים אהב מאד) הוא נזכר בסיפור שאירע עם בנימין הצדיק שהציל שבע נפשות חכה לקרוע גזר דין מוות שהיה עליו, הוא קיבל מתנת חיים עוד עשרים ושתיים שנים. הוא יבקש עבור הצלת חיי חיים שלום רק דבר אחד, שידוך הולם בזמן הקרוב.

אבל איך יקח אותו לבית החולים כשהוא חסר הכרה? רכב רגיל אינו מתאים לכך, הוא גם צריך רופא בצורה דחופה לתת לו טיפול ראשוני, אם לא, יתכן שימות בקרוב ואז במקום הצלת נפשות יתעסק בקבורת המת, דבר ששנוא עליו מאד.

אולי אנסה להקיצו, יתכן שהוא רק מעולף מרוב חולשה, אתן לו משהו חם לשתות, יש לי בכיס של המעיל בקבוקון של בראנדפון [ברונפון] (משקה חריף מאד) שמעלה את לחץ הדם ומחמם את הגוף הקפוא, הוא הוציא את הבקבוק שהיה חבי בתוכי מעילו וניסה ליצוק כמה טיפות לתוך פיו, בזה שגה מאד, הוא כמעט גרם לחיים שלום להיחנק, הוא חרחרר כגוסס, דומה שברגע זה הוא מוציא את נשמתו.

"אוי וועה מה אני עושה? אני לא מבין כלום, איך מבצעים החיאה, בסוף אביא למיתתו כמו יד, גם עון זה יזקף לראשי".

ברגע האחרון החליט להפוך את חיים שלום על גבו ולדפוק בכל כוחו, פעולה זו הצליחה, המשקה ניגר מפיו על בגדיו, טבעת החנק השתחררה אבל הוא נותר חסר הכרה כבראשונה.

אין ברירה עלי לעשות מעשה ולהביא אותו לבית החולים ביקור חולים, שם ישנם רופאים טובים, אומר להם שמצאתי עני מוטל ברחוב וחששתי שמא ימות, לפיך לקחתי אותו על חשבוני לאשפוז. ביקור חולים הוא בית חולים של יהודים טובים, אני מקווה שלא יבקשו ממני כסף על זה שהבאתי אותו לבית החולים, אבל מה יהיה אם ימות? האם כל הוצאות הקבורה יפלו על ראשי?

